

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETESI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

A karácsoni örömhír.

Ha szinte számtalan sok sajtó sebünk fáj s a jövő bizonytalan homályban révedez is előttünk: mindamellett most, valami csodálatos érzés és öröm járja át szívünket, lelkünket, a mint halljuk a karácsoni evangéliumot. Hogy is ne vigadoznánk, mikor az Isten angyala szól hozzánk ekképen: Ne féljete . . . mert nektek Megváltó született, a ki az Úr Krisztus!

Kikhez is intézte az égi hírnök e vigasztaló szöveget? Elsőben is a pásztorokhoz, kik az éjszakának sötétjében, a nyílt mezőn, legeltetik az ő nyájukat.

S micsoda biztosítékot nyújt nekik affelől, hogy a századok reménye megvalósult s az örök Ige testté lett? Az a jel, hogy a gyermeket pólákba bürkolva, jászolban feküve, megtalálják a Dávid városában.

És mi volt ez égi kijelentés üdvezítő áldásának bizonyossága? A menny és föld összeölelkezése, a mit az angyalok kara eme fenséges énekben ad tudtul a világnak: Dicsőség a magasságban Istennek, békesség a földön és az emberekhez jóakaratt!

Nemde miként ezelőtt tizenkilenc századdal történt, ugyanugy történik ma is. A minők voltak az állapotok akkor, többé kevésbé olyanok most is.

Pásztorok, a világ bölcseitől nem valami sokra becsült, ám Istentől rendelt hírnökök részesülnek abban a kiváló kegyelemben, hogy először hallják és lássák meg s ezen tapasztalatok alapján hirdessék mindeneknek az ígért beteljesülését. Ezek az emberek a sötét éj ezer meg ezer félelmei közben, aggódó gondal ügyelnek nyájukra, mert hiszen oly sok ellenség, annyi ragadozó állat s megannyi külső-belső veszély fenyegeti a szegény juhokat. Mennyit

töprengenek, esdekelnek, sóhajtoznak a hű pásztorok, ha vajjon nem vész-e el egy is azok közül, a kiket gondjaikra bízott a nyáj Ura!

E szorongattatás, reménykedés és tusokodás közepett egyszerre csak megnyilatkoznak az egek és hallatszik a vigasztaló, bátorító szózat: „*Megváltó született nektek!*“ Mintha csak ezt hallanók: Világosság, élet, szabadság, kegyelem, üdv, halhatatlanság jelent meg számotokra; ne féljete!

Hát a biztos ismertető jegyül szolgáló amaz ősi jelek hol vannak? Azok sem tüntek el. Megvannak mind. Látjuk őket. A szakadozott, szegényes pólák, a jászol és a mi hozzá tartozik . . . mind megannyi bizonyosságok, melyekről ráismerünk mindennemű szükségünkre, bajainkra s imádással tekintünk az ily viszonyok közt váltságunk végett hozzánk alászállott Messiás irgalmasságára.

De ne állapodjunk meg e jelek mellett atyámfiai. Hallga . . . az angyali kar éneke zeng: Dicsőség, békesség, jóakaratt! Mily mély-séges és magasságos titkokról lebben tova a fátyol az égi kar eme dallamára.

Ám ne állapodjunk meg itt sem, sőt menjünk tovább, miként ama pásztorok tették. Elmenvén pedig, vigyük meg ezt az örömhírt a palotákba és kunyhókba, menjünk el mindenüve, a hol csak bűnein bánkódó lélek található s szerteszét hirdessük, a mit az angyal a bethlehemi kisded felől mondott. De ne csak hirdessük, hanem higyük is.

Igen higyük el, hogy az a Megváltó, a ki a lelki világ újjáteremtése végett szolgálai alakban e földre alászállt mi érettünk, a mi üdvünkért jelent meg testben és rendeltetésének betöltése után visszatért a dicsőségbe. Higyük el, hogy ha mi most itt alant csak az ő foszlányokból összehajtogatott póláit és istállóban

elhelyezett jászolbölcsőjét, azon a nyomort, megalázódást, nélkülözést és gyarlóságokat látjuk is, magunk előtt; ha szinte egy ideig elhagyatva, megpróbáltatva kellene is küzdenünk: az ő útján indulva és haladva, oda jutunk, a hol van ő, ülvén Istennek jobbján.

Imé ez az örök szeretet örök evangélioma, mely boldogságról, örök üdvéről beszél. Ezért a Kárácsón a szeretetnek, az örömmek, a békességnek ünnepe. Vajha tehát megnyílnának a mi sziveink s feltáruhnának a mi lelkeink is, hogy szállásra hozzánk térne ama Világidvezítő, a kinek neve legyen áldott örökké!

Δ

Más világok, mint a mienk.

Napról-napra szaporodnak a jelek, melyek azt mutatják, hogy korszakos átalakulások küszöbén állunk.

Az idők egy új teljessége készülődik reánk; egy új föld, az új ég nélkül.

A régi világot fentartó oszlopok megmohosodtak, megroskadtak és eldülőfélben vannak.

A család, a különböző társadalmi alakzatok, a haza, a vallás szentélyei olyanokká lettek, mint a középkor romantikus lovagvárai. Szépek, festőiek, vonzók még ma is, de mint az utazó a romokat, csak látogatni keresi fel őket az emberiség. Azt is csak kedvező időben, azt is jóformán csak azért, hogy köveiket széthányja, hogy elmondhassa, hogy megfordult bennök és felírja nevét egy épen maradt boltzatra. Erősek és szilárdak még ma is, de mint a belvárosok sikátorai és girbe-görbe utcái, nem felelnek meg többé a forgalom igényeinek.

Az élet, a lázasan lüktető, rövid lélegzetű századvégi élet ott tanyázik a síkokon, ott zúdul végig az újraépült városrészek széles utcáiban, külvárosaiban.

Palotákban a *fensőbb tízezer*, a vagyoni és születési arisztokrácia, üzlethelyiségekben, irodákban a *középosztály* és a lebujokban, a kloakában, viskókban a nép, a *mob*, a munkások százezrei.

A kisvárosok, megannyi híres Abderák, a kiczikornyázott polgári élettel s a magányos falvak idilljei eltűntek és csak az emlékezetben élnek. A vidék elvesztette önálló jellegét; a hihetetlenül fejlett közlekedési eszközök megszüntették a távolságot s a civilizáció rohama, mint valami óriás áradás, egygyé mosta a földet, ledöntötte a társadalmi osztályokat elválasztó gátakat s valami csillogó, hitvány fővennyel vont be mindent. S a honnan hullámesapása

elsőben kiindult, a hol az emberi fejlődés kohói izzanak, a hol az új átalakulások tűzhányói megnyíltak: a fővárosok képére és hasonlatosságára alakította által az egész országot; Parizs és London után az egész világot. Azok az *eredeti*, a többi csak rossz utánzat, melyben az eredetinek minden finomsága tönkre ment és árnyékvonalai még sötétebbre váltak.

Ugyanaz az építkezési mód, ugyanaz a divat, hasonló laza erkölcsök, lázas pénzhasználat, könnyű élni vágyás, gyors élni sietés, boldogtalanság, bűn, nyomor, elégedetlenség, rohamos fejlődés, rohamos sülyedés mindenütt a kerek nagy világon.

Egy elsülyedő világ partjain járdalunk.

A zavaros habokból alig látszanak ki a legnagyobb magaslatok. Csak két sziget, két óriási sziklaszál, melyet a hullám nem birt ledönteni; ma két ellenséges várnak tornya, két összetűző hadsereg zászlója: *állam* és *egyház*. A többit elnyelni készül az új özönvíz, melynek sötét áradatján, a régi világnak roncsain, ott küzd, vergődik, tépi, marja egymást a teremtés koronája, az ember. Minden tudása mellett koldus és boldogtalan s mint minden boldogtalan, elérhetetlen álmokat álmodik. Szívét nyugtalan vágy tölti el egy új megváltatás, egy új világteremtés iránt s e nyugtalan vágyakozásban szellemének erőfeszítései, a felfedezésben megújuló csodák mind-mind hiába estek. Lázas vergődésében hasonlít az elszabadult lokomotívhoz, mely örülten száguld a nemfékezett erő nyomása alatt a síneken és szédületes gyorsasággal vágat által a megrémült állomásokon. Hegynek vette futását, mint egy újkori titán az égbe készül felrohanni. Már csaknem a fellegekbe vész el. Nem. Óriási robajjal zuhan le a meredély szélén s irtóztató erővel robban szertesztét, vészt és pusztítást okoz mindenütt.

Mindenütt jelentkeznek a világforradalmak jelei, a régi világrend feloszlásának tünetei. Egy országban sincs már immunis talaj. S míg a szuronyok árnyékában a régi tekintélyek védelme alatt, az államok bástyáin, az egyházak falain belől látszólag nyugton dolgozik, fényeleg, tanul s dőzsöl, imádkozik és vétkezik az emberiség fele; a másik éhezve, átkozódva, szenvedve nyomorultul a falakon kívül csoportosul s mint a trójai falóból kiszálló danaok, egy viharos éjszakán felgyújtani s kardélre hányni készül az egész világot. Már el van ítélve, már a máglya is kész, melyen elégetik. Bűnei a nehéz hasáb fák, melyekből összerakva van. A hitnélküli tudás az, a mi felülről szurokkal s petroleummal önti, a nyomor, a köny, a tudatlanság, a mi alólról fel fogja gyújtani. Mág-

lyákként égő városok fénye s haldoklók hörgése közt kél az újvilágnak napja.

A régi elmúlóban. Petárdarobbanások, gyilkok villanása, a szervezett állam hadseregeinek felvonulása, a vallásos fanatizmus, a feszülettel vásárt, választást járó papok csatakiáltása közt készül megszületni egy új világ, a *szociálistikus világ*. A régi elmúlóban. Kunyhók gőzében, tudatlan emberek lelkében, ámitó próféták, rajongó néptömeg, hívő lelkek zsolozsmái s a történeti egyházak romlása között készül megszületni egy új világ az utolsó ítélet szentjeinek, a nazarénusoknak ábrándos világa.

Új világok, más világok, mint a miénk.

Ferenczy Gyula.

Katholikus kongrua, református indolentia.

A „Pesti Hírlap“ folyó évi deczember 5-iki számában ezt a rövid értesítést olvasom: „A katolikus papság kongruájának a rendezése *erősen foglalkoztatja* most a közoktatási minisztériumot . . . Ezzel a régóta vajdó ügy egy nagy lépéssel közelebb jő a végleges megoldáshoz.“ Midőn pedig sehol egy árva szót, egy rövidke értesítést sem olvashatok az ev. reformátusok papi fizetésének a 800 frt minimummal proponált rendezéséről: abban a meggyőződésben kell lennem, hogy ez talán már le is vétetett a napirendről; eltétetett — ad acta — azon időre, mikor már úgy sem lesz rá szükség, mert nem lesznek református papok.

Nem vagyok ennek a dolognak a mélyebb titkaiba beavatva (felettes hatóságomra tartozván ez), nem tudom ennél fogva, hogy kit vádoljak: a kormányt-e? makacsságaért; vagy egyházi hatóságainkat? indolentiájáért, — vagy mindakettőt? Egyet azonban látok — hisz a napnál világosabb ez, hogy olyan örvény szélén állunk, mely mind jobban-jobban becsavar bennünket, míg végre az enyveszet zordon szele zúg el felettünk . . . fűt.

Elrémítő gondolat!

De még elrémítőbb lesz akkor, ha figyelembe vesszük az utánunk maradt kor ítéletét, mely minden valószínűséggel ezt írja fel rólunk a történelem lapjaira gyaszos betűkkel: „Elpusztult . . . mert nem volt benne elni való erő.“ Ez a kor majd nem fog arra eszmélni (az a sötét tábor, mely diadalmasan üli halotti torunkat, gondoskodik róla, hogy ne eszméljen), hogy századokon keresztül mi voltunk ennek a hazának legerősebb oszlopai; nem arra, hogy nélkülünk már oly régen elpusztult vagy legalább az örökös szolgaság igájába sülyedt volna ez a szép ország.

Vagy talán így gondolkozik felőlünk valaki és ez a valaki épen államunk lehet: „*Nincs többé szükségem reátok; a mór megtette kötelességét, a mór elmehet.*“

A kath. kongrua sürgős rendezése, a miénk negligálása alig jelenthet egyebet.

Hát jól van! Elmegyünk. Bomladozik is már kévének szélitiben-hosszában. A debreczeni híres theológián alig van már több theologus, mint a hány tanár van. Ugozásban, a nagybányai traktusban — s bizonyosan másutt is — van már olyan egyház, mely nem bír papot kapni, s a mint tovább megyünk az időben, mind több-több lesz az ilyen egyház. Pedig jó lenne talán meggondolni, hogy minden üresen maradt ref.

parókhia egy-egy komoly memento, mely egyházunk pusztulásával magyar fajunk pusztulását jelzi.

A kath. kongrua sürgős rendezése kell, hogy akcióra ösztönözzön mindnyájunkat. Első sorban egyházunk felettes hatóságainak kell megkezdeni az akciókötés indokból: a ref. egyház és magyarság fentartásának indokból: másod sorban tenni kell az államnak is azért, hogy legyen bennünk egy bástyája, melyre minden körülmények között egész biztossággal támaszkodhatik. *Periculum in mora!* . . . Mert nem kell ám hinni, hogy a most egyelőre aludni látszó nemzetiségi aspirációk soha fel nem ébrednek; valamint azt sem szabad hinni, hogy a kath. néppárt — míg csak a rendelkezésük alatt levő állami vagyon, ez a jó fejős tehén el nem pusztul — beadja a derekát. Vagyonuk van, a kongruával e tekintetben öregbítetnek, többre vágnak tehát: uralkodni akarnak! Uralkodni nemcsak a lelken, hanem a testen is. Ez az uralom pedig soha sem volt hasznára az államoknak, így nem a magyar államnak sem.

Sok szó emelkedik — persze klerikális körökből — a kath. főpapok hazafisága mellett. Hanem, midőn a legfőbb, a hercegprimás felmenti Molnár Jánost a parochiális teendőktől, hogy vezetője legyen a néppárti irodának: vak az, a ki itt a czélt nem látja!

Hanem mutasson valaki széles e hazában csak egyetlen egy momentumot is, melylyel a mi hazafiatlanságunkat bizonyítja! Nem mindig a magunk ügyének tekintettük-e a hazáét is?! Csak az nem látja ezt is, kit Isten a legsötétebb vaksággal vert meg!

Különben nálamnál sokkal illetékesebb egyének, nálamnál sokkal ékesebb szavakkal mondták el már mindezeket. Igaz, hogy ők is csak borsót hánytak a falra. De elmondom azért én is ez alkalommal, azért, hogy annál világosabban tűnjék ki a mi *sürgős segélyeztetésre* való jogczimünk.

Azonban úgy vagyunk mi az állammal, hogy a *segélyezés kezdeményezését*, annyival inkább *sürgetését* tőle nem is várhatjuk. Túlságosan jó hazafiak vagyunk! Áldozunk, küzdünk erőnk felett honunk kulturája és dicsőségeért. Vajjon nem több eredményt érnenk-e el önös czéljainkat illetőleg, ha egy kicsit Lukácsiuskodnánk, vagy schulvereinoskodnánk, vagy néppártiskodnánk . . .? Ime, a katolikusok ez utóbbit teszik. Rendezik is az ő kongruájukat . . . *sürgősen!!*

Eszembe jut itt egy kis história, a mi nem is olyan régen, immár néh. G. Dániel forgolányi ev. ref. lelkészszel történt a nagyszőlősi megyeházban. Egy megyegyűlés alkalmával ugyanis feltűnt az öreg G. D.-nek, hogy a különben ev. ref. vallású alispán (Sz. J.) a róm. kath., orosz és oláh papokat olyan feltűnő szívességgel fogadta, mintha legalább is egy-egy Messias érkeznek személyökben, — a ref. papokat pedig alig vette észre. Kérdést intéz azért az alispánhoz, ki egész röviden így felel: „*Hát tudod kedves Danikám: ti úgyis a mieink vagytok.*“

Alkalmazzuk ezt most magunkra.

Mi protestánsok, eminenter ev. reformátusok úgyis jó hazafiak vagyunk. Hazánk, kulturánk érdekében úgyis minden tőlünk telhetőt elkövetünk . . . *egyetemet állítunk*: hát miért dotáljanak minket?! Azokat kell gyámolítani, jó kongruával ellátni, kiknek hazafiságukban egy perczig sem lehet bizni!

Azok az ultramontán klerikálisok, kik a királyi szentesítést nyert állami törvények ellen olyan kihívólag, olyan orcátlanul izgatnak, a néppárttal kaczerkódnak; azok az oláhok, kik 1848-tól levezetve, még napjainkban

is nyílt ellenségeinkként szerepelnek, memorandumoznak: oh ezek méltók az állami szubvenzióra, — de nem a reformátusok, — *hiszen ezek ügyis jó hazafiak!*

De nem is fél az állam tőlünk reformátusoktól. Tudja, hogy mi sem a Brutus törével, sem a Coriolán kardjával nem tudunk harcolni, — sem az ördögökhöz nem folyamodunk, ha az angyalok nem segítenek; tudja, hogy megvéd minket e tekintetben igaz református keresztyén hitünk, s ezen épülő rendületlen hazaszereztünk . . .

Hanem azért helyzetünk javítását illetőleg *indolens*-nek lennünk nem szabad. Egyre megy ez az öngyilkosságal.

Akezió, uraim! Akezió! Félre az indolentiával! Ez legyen már végre-valahára a jelszavunk! Mert úgy találunk járni, mint a mikolaiak a „Tessék”-kel. Addig tervezgetünk, gyülesezünk, értekezletezünk, míg egyszer nem lesz kiért, kinek.

Epen most olvasom a Szalai J. cikkét e b. lap 49-ik számában. Tisztelem mindenkinek a meggyőződését, de ez egyre csak azt mondom: Hagyjunk ki e cikkből minden más pontot, csak egyet figyeljünk meg, a melyben a kenyérről van szó, s megértjük a debreczeni theologusok létszámának apadását. Erkölcsi okot én ebben a tekintetben hiába keresek. De meg nem is szeretem — őszintén vallva meg — egyházamat ilyen dologgal vádolni, mert tudom, hogy a *gyumu. tanulók* között is nagyon sokan vannak, voltak az én időmben is olyanok, kik a Krisztusért, azért a Krisztusért, melyet a reform. hittan világánál ismertek meg, készek lennének, — lettek volna akár a gályákra is menni! Nem ez itt a baj, nem a világért sem, hanem a . . . kenyér!

A bajoknak legnagyobbika pedig az a szájalomra méltó indolentia, az a tenni nem akarás, az a szentes félelem, mely testét, lelkét remegésbe hozza egyházunk vezérférfiainak akkor, midőn az állam ajtaján akarnak kopogtatni a kultura, az erkölcsiség, az igaz hazafiság leghűbb istápolói, a szegény, az éhező, a nélkülöző papság — kartársuk érdekében.

De hát mi az a 800 frtos minimum?! Hogy éhen meg ne haljunk, arra talán elég; de hogy ilyen jövedelem mellett imponáljunk a társadalomban, a kath. papság mellett, ahhoz ugyan nagyon erős fantázia kell. De csak legalább ez jönne már!!

E lap mult évi folyama talán 9-dik számában merészkedtem én is anyagi helyzetünkre vonatkozólag szerény véleményemet világgá bocsátani, melyben, hogy röviden ismétljem, azt proponáltam: hogy az egész haza területén élő hívek egységes kulcs szerint, lehetőleg adóalapon fizessék egyházi adójukat egy központi pénztárba; a már eddig meglevő alapok, alapítványok, sőt maga a domesztika tőkéje is (minthogy az alábbiak szerint alamizsnára többé nem lenne szükség) csatoltassék ezen központi pénztárhoz. Az ily módon összejött összeg aztán osztatnék annyi egyenlő részre, a hány lelkész van az országban. Az így minden lelkésznek egyenlően jutott összeget pótolná aztán ki az állam a megélhetési viszonyok szemelött tartásával olyformán, hogy a falusi lelkészek kapnának 1200 frtot, a kisebb városiak 1500-at, a nagyobb városiak 2000-et; az esperes 3000-et, a püspök 10,000-et. Ez volt akkor, ez most is az én propositióm!

Ilyen fizetés mellett aztán megszűnnének a panaszkok, meg a könnyek s a sóhajok. Özönlenének az ifjak a theológiára, felvirágozna a belmissió, nem maradna

a könyvben a cura pastoralis, mert a pap hivatásának élhetne, nem a méhesnek, meg az eke szarvának.

Fenti tervnek keresztülvitele után az ördögnek volna gondja a secularisatióra, meg az 1848. XX. t.-cikkre. A melyre különben csak azt jegyzem meg itt, hogy míg György Endre a nagyváradi értekezleten elérkezettnek jelezte az időt az 1848. XX. t.-cz. végrehajtásának a sürgetésére, addig Berzeviczy Albert (elégge illetékes egyén) híres beszédében nyíltan mondja ki, hogy a kormánynak eszeágában sincs sem a secularisatio, sem ezen törvényezikk végrehajtása.

Egyenes beszéd ez és világos. Miért áztatjuk hát magunkat még tovább is hiú ábrándokkal?! Ne ezen t.-cz.-et s ne is a secularisatiót sürgessük, hanem egyszerűen egy *olyan segélyt kérjünk vagy követeljünk az államtól, mely a hívek által fizetett összeget 1200, 1500, illetve 2000 frtig s így tovább, egészítse ki.*

Azon szolgálat fejében, — mint akkor is je eztem — melyet mi a haza, a kultura, az erkölcsiség érdekében teszünk, megtehetné, meg is tenné az állam, az az állam, melynek egyik legerősebb oszlopa — teljes joggal mondhatjuk — mi vagyunk.

Csak ne volnánk olyan indolensek, jobban mondva: gyávák.

Hiszen igaz az, hogy szemérmes koldusnak üresen marad a tarisznyája. Azután meg az is igaz, hogy a melyik koldus egy kicsit büszkébb az ő koldusságára: az először egynehány krajczárt kér, csak azután licitál lejjebb-lejjebb egy kis zsírozóra, egy kis szelet kenyérré.

Mi ezzel épen ellenkezőleg járunk el. Az a 408 ezer forint — melynél akárhány kath. püspöknek egymagának több jövedelme van — aligha többet jelent az állam háztartásában annál a szelet kenyérnél!

Még egyszer mondom — és pedig vezérlő férfiaink iránt a legnagyobb tisztelettel — lépünk akcióba, hagyjunk fel ezzel a mindnyájunkat megölő indolentiával, ezzel a csúfos gyávasággal. Ne méltóztassanak kicsinyleni ezt a hangot talán épen azért, mert Názáretből jön!

Mi még nem Lukácsiuskodtunk, nem szocziális-kodtunk, de félő, hogy a strájknak egy bizonyos neme a mi láthatárunkra is feljő. A nép nyög a teher alatt és már . . . lázong. A pásztorok éheznek, az éhes ember haragszik, a harag pedig rosztanacsadó.

Periculum in mora!

Király Antal,
bökényi ev. ref. lelkész.

TANÜGY.

A magyar közjog tanításáról.

Irta: *Dr. Horváth Ödön*, egyet. m. tanár, az eperjesi jogakadémia dékánja.

V.

De hadd tegyek a következőkben néhány hasonlóan rövid megjegyzést arra a helyzetre is, a melyet a magyar közjog jelenleg tanrendeinkben elfoglal. Ha annak a feladatnak a terjedelmét, a mely a magyar közjog tanításánál és tanulmányozásánál ilyképen előttünk áll s a melyet a fentebbiekben röviden körvonalozni alkalmam volt, összehasonlítjuk azzal a figyelemmel, a melyben ezt a tantárgyat jogi tanintézeteink tanrendjei részesítik, lehetetlen be nem látnunk azt, hogy ez a kettő egymással semmiképen sincsen arányban.

Az 1883-ik évi tanulmányi- és vizsgálati szabályzat a 29-ik §-ban kimondja, hogy valaki pályá-

végzettnek legyen tekinthető és így végbizonyítványt nyerhessen, a többi előszabott feltételek mellett okvetlenül szükséges az, hogy mindazokból a tantárgyakból, melyek a két alapvizsgálaton, a két államvizsgálaton és a szigorlatokon vizsgálati tárgyként vannak megállapítva, *legalább* egy-egy félévi főcollégiumot hallgatott legyen. Ugyanezt a rendelkezést tartalmazza a végbizonyítványok kiadása tárgyában 1885. szeptember 28-án, 24,086. sz. a. kelt miniszteri rendelet is. Az 1883. évi tanulmányi- és vizsgálati szabályzat 30-ik §-a szerint pedig, mivel ez a tantárgy az ott felsorolt kivételek közé sorolva nem lett, a magyar közjog előadási óraszámát a főcollégiumok általános heti óraszámában, tehát 5-ben lett megállapítva.

Az egyetemeken ez a rendelkezés kevésbé tekinthető ki nem elégítőnek és pedig azért, mivel közvetlen uton szerzett tapasztalataim tanúsága szerint is, a hallgatók itten csaknem kivétel nélkül *két féléven* keresztül hallgatják ezt a tárgyat, vagy ugyanabban a félévben két tanártól hallgatják azt, mire, ha egyéb indítókuk nincsen is, meg van az, hogy a vizsgálatoknál szereplő tanárok mindenikének nézetével, irányával megismerkedni ohajtanak.

De a jogakadémiákon másképp áll a dolog.

Az 1874-ik évi szabályzat „a jogtanodák új szervezéséről” a 15-ik §-ban a magyar közjognak a tanítását a második tanév második félévének feladatává tette s erre heti 6. előadási órát állapított meg. Az 1883-ik évi szabályzatot a jogakadémiákra alkalmazó 1884. márczius 5-én, 4,914. szám alatt kelt miniszteri rendelet ezt a szabályt változatlanul hagyta; hasonlóan az 1889. évi 28,300. számú miniszteri rendelet (4-ik §.), a mely a hét féléves rendszernek a jogakadémiákra való alkalmazása tárgyában lett kiadva.

Eképen tehát a magyar közjogot a jogakadémiákon a II-od évi tanfolyam második félévében heti 6 órában adja elő.

Ez az előadási óraszám, tekintve tantárgyunk úgy kiváló fontosságát, mint nagy kiterjedését is, határozottan elégtelen.

Mindenkinek, a ki jogi oktatásügyünkkel csak tavolról is ismerős, lehetetlen be nem látnia azt, a minek tekintetében minél több panaszt lehet sok oldalról hallani, hogy t. i. jogi oktatásunk terén meg nem engedett mértékben háttérbe vannak szorítva az államtudományi tárgyak s az egész figyelem, úgy szólván, csak a szorosabb értelemben vett jogtudományi tárgyak felé látszik fordulni s úgy látszik, mintha a súly főképen ezekre lenne fektetve.

Elég magának a magyar közjognak jelzett helyzetére tekintenünk, hogy belássuk azt, miszerint ennek a panasznak csakugyan nem jelentéktelen oka van.

Nézetem szerint ezen a hiányon olyképen kellene segíteni, hogy tanulmányi rendünkben ki kellene mondani azt, hogy a magyar közjog *egy egész éven — tehát két féléven — keresztül heti 5 órábaa hallgatandó.*

Tényleg mivel sem látom indokoltnak azt, hogy míg a római jogot két féléven át heti 8 órában, a magyar magánjogot, a büntetőjogot s a peres- és perenkívüli eljárást két féléven át heti 5 órában, a magyar alkotmány- és jogtörténetet és az egyházjogot egy féléven át heti 7 órában adjuk elő, hogy miért és miképen lehetne elég a magyar közjog előadására az egy fél évi, heti 6 óra, tehát ugyanannyi, a mennyit a kereskedelmi- és váltójognak, a jogbölcseletnek, vagy az osztrák magánjognak az előadására tartunk elégségesnek.

Az semmiképp sem szolgálhat elfogadható indító-

okul, hogy tárgyunknak e kevesebb óraszámában való tanítását az okozza, hogy a hallgató a magyar jog- és alkotmánytörténet előre bocsátott tanulmányozásával már néhány közjogi elvvel ismerkedett meg, nem pedig azért, mert, mint kellőképen kiemeltem, a magyar közjog tanulmányozásánál a súlyt lehetőleg a jelenleg élő közjog anyagának megismerésére és elsajátítására kell fektetni. A jogtörténet tanulmányozásával való foglalkozásnak más célja van, mint az, hogy feleslegessé tegye azoknak a jogszabályoknak és jogintézményeknek a részletes és beható tanulmányozását, a melyeknek fejlődését, történetét elénekbe tárta; hiszen ha ez nem volna így, akkor azt sem lehetne indokolni, hogy a magyar magánjog tanulmányozására két félévi idő van szentelve, jöllehet a magyar alkotmány- és jogtörténet kell, hogy teljes figyelmet szenteljen és tényleg teljes figyelmet szentel is a hazai magánjogi jogélet multjának is.

Nem akarom én sokallani az előadási órák számát azoknál a tantárgyaknál, a melyeket a magyar közjogénál több előadási órában tanítunk, csak a magyar közjog előadási óráit keveslem és pedig keveslem azt úgy önmagában tekintve az előadással foglalkozó tanár feladatának nagy terjedelmű voltát, mint viszonyítva azt ahoz a feladathoz, a mely azoknak a tárgyaknak előadói előtt állanak, a melyeknek előadási órái többen lettek megállapítva. Vegyük tehát a magyar közjogot a magyar magánjoggal teljesen azonos elbánás alá s állapítsuk meg előadási óráik számát is egyenlően és pedig úgy, a mint az jelenleg a magyar magánjogra nézve meg van állapítva.

Egyébként nem lehet elhallgatnom azt sem, hogy ezen a bajon a magyar közjog tanárainak módjukban áll némileg segíteni; csak némileg, — mondom — mert ez az alkalmazásba vehető mód nem megfelelő abban a tekintetben, — a mi épen ohajtásunkat képezi, — hogy jelzett tantárgyunk minden részletében egyenlő terjedelemben kerüljön ápolás és tanulmányozás alá. Ez a mód pedig nem egyéb, mint az, hogy a magyar közjog tanárai, akkor, a mikor speciál collégiumaiknak, semináriumi előadásaiknak, vagy publicumaiknak a tárgyat megválasztják, részesítsék a magyar közjogot különös figyelemben.

Síjít tapasztalataim alapján mondhatom, hogy ez előadások tárgyaiul talán egyetlen tantárgy keretében se kínálkoznak olyan sok fontos, érdekes s szóval a speciális tanulmányozást annyira felhívó és meg is érdemlő kérdések, mint épen ennek a keretében. Azok a speciál collégiumok, a melyeket eddigi tanári működéseim ideje alatt ebből a tárgyból, „bevezetés a magyar közjogba”, „válogatott kérdések a magyar közjogból”, „a magyar közjog forrásai”, „a magyar szent korona s a koronázási jelvények”, „a magyar állampolgár jogai és kötelességei”, „a magyar állampolgárságról”, „a vallásszabadság a magyar közjogban”, „alkotmányunk biztosítékai”, „Horvát-Szlavon országok viszonya az anyaállamhoz”, „Werbőczy hármaskönyve”, stb. címen tartottam, mindég különösebb mértékben vonzották a hallgatókat s hallgatóimnak érdeklődésével és ez által vezérelt munkájával mindig meg is voltam elégedve.

Ismétlem azonban, hogy ebben magában nem látom az ohajtott orvosszert a konstátált baj megszüntetésére, a mennyiben be kell látnom azt, hogy az az eljárásom, a melynél fogva évente heti 4 órában foglalkozom a magyar közjogból vett speciál collégiumok előadásával, nem vezet arra az eredményre, a melyet úgy érhetnék el, ha — tett indítványomhoz képest — ezt a tárgyat két féléven át heti 5 órában lehetne előadni.

VI.

De nem tartom semmiképen megfelelőnek azt se, hogy vizsgálati szabályzatunk a magyar közjogot a második alapvizsgálat tárgyai közé sorozta.

Ha elfogadjuk azt a megkülönböztetést, a mely szerint az u. n. tanulmányi vizsgálatokat czél- és jelentőség tekintetében egyaránt különbözőeknek veszik az u. n. képesítő vizsgálatoktól (V. ö. „Jogi államvizsgálataink reformja” művem. Bpest. 1892. 24. 1.), akkor semmi meggyőző okot sem lehet felhozni a tekintetben, hogy a magyar közjog egyik tanulmányi vizsgálatunknak: a második alapvizsgálatnak képezi tárgyát, (L. az 1874-ki szabályzat 28-ik §-át s az 1883-iki szab. 3-ik §-át.) és nem az államvizsgálatoknak, mint a tanulmányoktól függetlenített képesítő vizsgálatoknak.

Ki vonhatná kétségbe azt, hogy ugyanazok az okok, a melyek vizsgálati szabályzatunk megalkotóját arra késztették, hogy a magyar magánjogot ne az alapvizsgálatoknak, hanem az államvizsgálatoknak tegye tárgyává, teljes mértékben fennállanak a magyar közjogra nézve is?

Ebben a tekintetben ki kell emelnem azt, hogy a a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztériumban az 1891. év deczemberében, az egységes jogi államvizsgálat tekintetében tartott értekezlet erre az álláspontra helyezkedett szintén, a mikor kimondotta azt, hogy a magyar közjog az egységes államvizsgálat II-ik, vagyis közigazgatási részébe legyen belillesztve, (V. ö. „Jogi államvizsgálataink reformja” cz. művem. 18. l.) ilyképen kivévén azt az alapvizsgálati tárgyak sorából.

Ha pedig ez így lenne keresztül vevve a mi vizsgálati rendünkben, akkor mindenesetre azt is magával hozná ez a változtatás, hogy a magyar közjogot nem a második évi tanfolyam alatt, hanem a harmadik vagy a negyedik alatt kellene hallgatni, mivel attól, hogy valamely tantárgyat egy oly vizsgálatot megelőző tanidőben szabjunk hallgatásra elő, a mely vizsgálatnak a tárgyát nem képezi, én, szerzett tapasztalataim alapján semmi jót sem tudok remélni. Így vagyunk mostan a magyar magánjoggal is, a mikor azt a második évi tanfolyam alatt kell előadnunk, míg hallgatóink vizsgálatot belőle csak a végbizonyítványnak kiérdemlése után, tehát legalább is a hallgatástól számított másfél, vagy két esztendő elmúltával tesznek. Ez mindenesetre megnehezíti egy a tanárnak, mint a tanítványnak a feladatát; az előbbiét azért, mivel a hallgatás után teendő vizsgálatnál fel nem karolt tantárgy iránt sokkal nehezebb felkelteni és megtartani a hallgatók érdeklődését; az utóbbiét azért, mert a vizsgálat előtt hosszabb idővel hallgatott tárgyából, melynek látogatott előadásai talán már feledésbe is mentek, a vizsgálatra való elkészülés okvetlenül terhesebb feladat.

Javaslataimat, illetve óhajtásaimat a magyar közjog tanításánál tehát röviden abban foglalhatom össze: hogy kellő gondot fordítsunk tudományunk kereteinek megvonására;

hogy megfelelően tudjuk azt egyik legfontosabb segéd-tudományától: a jog- és alkotmánytörténelemtől elhatárolni;

hogy, teljes óvatossággal, szenteljünk figyelmet annak tárgyalásánál az általános államjognak s különösen az összehasonlító államjognak;

hogy fektessünk súlyt annak tárgyalásánál az országgyűlési irományokra;

hogy tanítsuk azt két feléven keresztül a fő-collégiumok rendes heti óraszámában;

hogy a speciál collégiumok, semináriumok és publicumok tárgyainak megválasztásánál fordítsunk ennek a tudománynak kiválóbb kérdéseire különös figyelmet; s hogy azt a második alapvizsgálat tárgyai közül elhagyván: illeszszük bele az államvizsgálatok tárgyai közé s ennek megfelelően annak hallgatását ne az alapvizsgálatokat, hanem az államvizsgálatokat megelőző tanidőre szabjuk elő.

Végül van még egy óhajtani valóm, a melyet részletesebben bizonyíthatóan nem kell kifejtennem senki előtt, s ez az, hogy ennek a fontos és szép tárgynak az előadása mindenkor azzal a fő, mondhatnám: vezér czéllal történjék, hogy abból a jogtanuló ifjúság ne csak a tudomány elveit és szabályait ismerje meg, hanem azokkal együtt a hallgatók fogékony lelkébe minél nagyobb mértékben belé csepegtessék alkotmányunk intézményeinek s ezek mellett a nemzetnek és a hazának tiszta szeretete; hogy így ifjaink szívét minél teljesebben áthassa az a meggyőződés, a mi századunk legkiválóbb gondolkozója: *Eötvös J. báró* szerint (A tizenkilenczedik század uralkodó eszméinek befolyása az álladalomra. I. köt. Bécs. 1851. 67. l.) minden nemzeti érzelmenek alapját képezi: hogy mindnyájunkra nézve „dicsőség” oly néphez tartozni, a mely szellemi, vagy erkölcsi tulajdonságai által masokon túl tesz s mely ezen magasabb adományait vagy kitüntette a multban, vagy arra van hivatva, hogy azokat bebizonyítsa, valamint az a meggyőződés, hogy nemzetünk bizonyíthatóan ebbe a kategóriába tartozik!

(Vege.)

Ref. népiskola és tanító.

A napi események papírszárnyán közszajon forgóvá lett egy nyilatkozat, melyet állítólag egy magasabb állásban működő férfi ejtett volna el egy ovatlan pillanatban, hogy t. i. „Magyarországon az oktatásügy meg nem komoly dolog.” Hát ez szomorú, ha így van, nemcsak azért, mert akkor a nemzet fejlődésének alapját ignoráljuk s a fának gyökerere vetjük a fejszét; hanem különösen azért is, mert ez bizonyosságot szolgáltat arra nézve, hogy egész közoktatási politikánk hazugságon alapszik, s mindent csak a látszat kedvéért teven, nem egyeb e téren való szereplésünk nagyhangú és amitásra szánt humbugnal.

En azonban ilyet almodni sem merek s ha történet volna az a fenti nyilatkozat, azt nem úgy értelmezem, mintha nem volna komoly törekvés közoktatási viszonyaink jobb állapotba való helyezésére; hanem úgy, hogy ez a törekvés nem történik oly egyetemes és öntudatos irányítással, mely ne csak a czélt tudja és lássa tisztán és világosan; de ugyanakkor e czélhoz vezető utakat és eszközöket is hatalmában tartani és uralni képes legyen.

Még mindig az időleges események, a körülmények és sok esetben egyéni felfogások és vállalkozások uralmához van kötve egész tanügyi politikánk.

De ha — szinte általánosságban — igaz volna is az az ominosus nyilatkozat: reánk, protestánsokra, s különösen reformátusokra nem szabad annak illenie, nem szabad népoktatási intézményünk nagy épületénél szomorú feliratul szolgálnia.

Nem szabad, — ezt mondom — mert hogy tényleg mi is az esetlegességek ingoványán tévelyegtünk eddig, az kétségtelen s hiányzott bennünk az az erély, melylyel népiskolánk fejlődésének megadjuk a kívánt és egyedül helyes irányt s ne engedjük oly könnyen lemállani róla

— különösen benső életét tekintve — a református jelleget.

Jeleztem multkori cikkemben, miszerint ha élni kívánunk s iskoláink birtokát nemcsak súlyos tehernek, de valódi kínesnek akarjuk tekinteni: akkor *gyökeres reformokra van szükségünk*.

Ezen reformok hivatják átalakítani s viszonyainkhoz alkalmazni képző intézeteinkkel együtt egész népiskolai rendszerünket. Az a népiskola, mely 1868-ban kezdé régi munkaterét új erővel benépesíteni, mely nemcsak új paedagogiai elveket, hanem új emberi és társadalmi nézeteket is plántált be ez által a régi épület falai közé: az a népiskola nem maradhat meg továbbra saját kára nélkül a régi rendszer keretei közt; de — mint intézménynek — be kell magát helyezni teljes határozottsággal az új világrendbe, elfogadni és saját kezéből kialakítani azon feltételeket, melyek fejlődését biztossá, életét erőssé tehetik.

Az új alkotmányos idők folyama alatt úgyszólván kihalt a régi tanítónemzedék s helyette egyetemében képzetebb, önérzetesebb, szakavatottabb nemzedék vette kezébe a nevelés-oktatás munkáját; s míg azok ott — igen kevés kivétellel — egyszerűbb életviszonyaik közt, patriarkhális környezetükben beérték — mert a társadalom sem kívánt tőlök egyebet — a tanterem négy fala közé szorított napi „köz munkával”: addig a mai tanító, az egyéni individuálitás eme korszakában, a szakszerű munka lelkiismeretes és — a versenyt tekintve — ambiciózus teljesítése közben nem érheti be ennyivel.

Nem érheti be nemcsak önmagának, hanem az általa szolgálta nemes ügynek s a végzett munkának megbecsülése szempontjából sem.

És ez a megbecsülés szülte azon törekvéseket, melyek a reform. tanítóság életét újabb időben jellemzik és a melyekért némely oldalról igen méltánytalanul lettek megtámadva, éles szavakkal voltak elítélve. Pedig mikor a reform. tanítóság úgy egyház- és iskolakormányzati, mint társadalmi téren bizonyos helyzeteket kívánt magának biztosítani: akkor nem a maga hiúságát ohajtotta szolgálni, nem a kedves „én” előtérbe állítását próbálta minél jobban kidomborítani; hanem azt az ügyet, melyet szolgál, akarta szembetűnőbbé tenni, annak elismerését, tiszteletét igyekezett a társadalomban is érvényre emelni.

Nem sok sikerült nekik ebből, mert a mesterségesen szított bizalmatlanság — nem tagadom, némely meg gondolatlan kirohanások a tanítóság részéről sem hiányoztak — odáig is útát tört magának, hova esdő szóval fordult a testület s hol egyedül lehetnek képesek mind megérteni, mind megvont határok közt kielégíteni a megjelölt kívánalmakat.

A reform. tanítóság minden kínálkozó alkalommal életjelt adott magáról; nemcsak akkor állott elő, mikor kéréseivel illetékes felsőbb hatóságaihoz, vagy kormányzó és törvényhozó testületeihez lehetett fordulnia; hanem ott lehetett találni mindenütt, hol tehetségével és munkájával a református névnek tiszteletet s elismerést kellett kivívnia. És ide — ne higgye senki — nem a beteges „szereplési vágy”, hanem egyháza és ősi intézményéhez való lelkesedés, ragaszkodás hajtotta őt; mert a jobbak így gondolkoztak s gondolkoznak ma is: „mindenütt demonstrálni kell azt, hogy a református egyház tanítóiban egy oly becsülésre méltó értéket bír, a mely minden körülmények közt megállja a versenyt hasonló munkatérén működő, de más jellegű tanítézetek erőivel.”

Ugy gondoltuk, hogy ez önmagunk és egyházunk iránt tartozó kötelesség.

Még sem is álmodtuk, hogy akadjon ember, ki még ebből is fegyvert kovácsol ellenünk!

De hát mindegy. Mi nem csüggedünk. Az eszmék nem értek meg soha egy nap alatt, nem érvényesülhettek küzdelem nélkül. Az idő nekünk szolgálat igazságot, mert ime itt az utolsó óra, melynek enyészetes kongása felriaszt bennünket s fenyegetve int, hogy az új *eredébe* mi is teljesen *újult erővel lépünk be*.

„A mi volt, ugyanaz, a mi ezután is leszen, és nincs semmi új dolog a nap alatt”, mondja az ó kori kölc. És ezen igazság sehhol sem érvényesül inkább, mint az eszmék világában. Egyik eszme érvényre jut s már megszületett a másik, és mint az egyiknél, úgy a másiknál időre, küzdelemre van szükség, míg elkövetkezik rá az időnek teljessége. Ez az állandó igazság edzi meg erejét a magyar ref. tanítóságnak is és nem engedi, hogy annyi csalódás, oly sok visszautasítás után is elcsüggedjen. Jól tudja, hogy hiszen azok a nagyok, kik magas állásukból áttekinthetik a nemzeti társadalom és politikai világ egész terjedelmét s behatolhatnak annak titkaiba is, bizonyára nem az irántunk való kicsinylésből, hanem más, sokkal magasabb tekintetből vonták meg támogatásukat kívánalmaink teljesítéséből. Ezért aztán bár nem tehetjük, hogy az elutasítás miatt támadt fájdalom és keserűség minden szikráját kioltjuk szívünkéből; teljes megnyugvással nézünk a jövőbe, mert erősen hiszszük, hogy már a „holnapnak” hatalmas átalakulást kell hoznia egyházi és iskolai szervezetünkbe.

De aztán teljes őszinteséggel ki kell azt is jelentenünk, hogyha a „holnap” is nyom nélkül tűnik el fejjünk felett; akkor megrendül lelkünk és szétfoszlik a remény, mert bizonyosság leend szolgáltatva arról, miszerint mi továbbra nem élni, csak vegetálni akarunk, és különösen népiskolai intézményünkről szólva leszámoltunk a haladás, a fejlődés követelményeivel.

Vegyük hát számba még ma erőinket s rendezzük be a régi autonomikus jog keretében a kornak és körülményeknek megfelelő szervezettel egész népoktatásunkat. Ha figyelmünket a képzés hiányai felkeltik, ugyanakkor a népiskolai szervezetet a szakszerű közegek felvételére alkalmasabbá tegyük s legyen az református és valóban szabadelvű. Nem zárkozom én el azon gondolatától, miszerint minden református embernek bizonyos mértékben értenie kell az iskolai ügyekhez és beleszólási vagy egyenesen kormányzási joga előtt tisztelettel hajlok meg; *de hogy épen paedago-didaktikai iskolaiigazgatási és nevelési ügyekben azoknak legyen legkevésbé beleszólási, vagy épen vezetési joguk, kik mindezekkel naponként szakszerűen foglalkoznak, s hivatalás szerint nap-nap után benne élnek*: ezt oly anomáliának tartom, s a valóban természetes jog tagadásának nevezem, mintha valaki nézvén az égen ragyogó napot, annak világító és melegítő erejét egyszerűen el sem ismerné.

Iskolaszervezetünkben, nem szólván itt a fizetés rendezéséről most, *ki kell jelölni minden fokon helyét a szakembereknek*, ez oly „sarkigazság”, mint azt az ágyai egyház érdemes lelkésze oly felvilágosult lélekkel s dönthetetlen érvekkel fejtegeti, mely elől továbbra elrejtőzni nem okos dolog és nem is lehet.

A konventi „egyetemes tanügyi bizottság” megalkotásánál opportunitási tekinteteknek hódoltak, midőn a tanítót, mint szakembert onnan kihagyták; de előre is meg lehet jósolni, hogy az opportunitási tekintet nem

fog egészséges kibontakozást teremteni, mert lesz ott tudomány, lesz lelkesedés, lesz jóakarát, de hiányozni fog az a gyakorlati szakferfi, ki a csekélynek látszó, de sokszor nagyfontosságú dolgokban biztos vezérfonalat tudjon kézbe adni.

Ha gyermekeket tanítunk, gyermekeké is kell lennünk.

Népiskoláink szervezésénél tehát első jelszónk: „Minden fokoz helyet a szakembereknek!”

Sinka Lajos.

A hazai népoktatás állapota a XXIV-ik miniszteri jelentés szerint.

Említettük már lapunkban, hogy Wlassics közokt. miniszter legközelebb az országgyűlés elébe terjesztett jelentésében csupán a népoktatásra terjeszkedett ki, még pedig azon okból, mert az előbbi miniszteri jelentések népoktatási adatai egy évvel mindig korábbi időre vonatkoztak, mint az oktatás egyéb ágait tárgyzó adatok s így a népoktatási statisztika egy évvel mindig hátrább volt, mint a közép- vagy felső oktatás statisztikája. A miniszter most összhangba akarja azt is hozni az utóbbiakkal, s hogy ezt elérhesse, az 1893/4. tanév adatait közlé most a népoktatásról, miután az oktatás többi ágaira vonatkozó ez évi adatok a múlt évi miniszteri jelentésben már befoglaltattak. Eként lehetővé válik, hogy a millennárius évre az 1894/5. tanév összes adatai egy nagyszabású jelentésben együttesen, történeti visszapillantással s a külföldi viszonyokkal való összehasonlítással kapcsolatban, tüntetessenek fel.

A mostani jelentés tehát csupán a népoktatásról szól, de sok tekintetben helyesebb beosztással és áttekinthetőbb módon összeállítva, mint az előbbieik. E jelentésből emelünk ki némely általánosabb érdekű részületeket.

A közoktatási kormány legfőbb céljául a népoktatásnak nemzeti irányban leendő öntudatos és következetes fejlesztését ismeri el. S habár e törekvés igen sok akadályba ütközik, mindamellett a közvéleménynek mindig hatalmasabb fölébredése és az országgyűlés támogatása arról győzték meg a kormányt, hogy e törekvésének iránya helyes és jogosult. E törekvés pedig nem más, mint a magyar állameszme megszilárdítása, az államalkotó s a magyar politikai nemzet jellegét képviselő magyarság szellemi erejének kifejtése a népnevelés útján.

Ennek a törekvésnek kiváló eszköze leendő az a 400 állami elemi iskola is, melyeket Magyarország ezeréves fennállásának emlékére fognak szervezni. E nevezetes iskola-alapítás előzményei a következők: A képviselőház 1893. márcz. 20-iki ülésében a következő határozati javaslatot fogadta el: „Tekintettel arra, hogy Magyarországnak az óvodákban kezdődő és a legfelsőbb tanintézetekben végződő közoktatása még nagyon fejletlen: mutassa ki a közokt. miniszter, hogy hány óvodára, népiskolára és tanintézetre volna szükség, hogy az a mai kívánalmaknak megfeleljen. Továbbá mutassa ki, mennyi idő alatt, mily arányban és mennyi költséggel lehetne azt életbe léptetni s az 1894-iki költségvetéssel terjeszse be a tervet a képviselőháznak.”

Mint hogy a pénzügyi helyzet nem engedte meg, hogy minden szükséges népiskola államköltségen felállítassék: a jelzett határozatnak eleget teendő, a kormány legelső sorban azon községek iskolai viszonyaira volt figyelemmel, melyekben ugy közművelődési, mint állami szempontból is, állami elemi iskolák felállítása mulha-

tatlanul szükséges volt. Ilyen községek voltak: 1. az iskolátlan, 2. a magyar kisebbséggel bíró vegyes népeségű községek. Magyarországnak több száz olyan vegyes ajkú községe van, hol 5%—49%-nyi magyarság lakik és a hol a magyar ajkú kisebbség iskola nélkül van, vagy jó iskola nélkül s ennek folytán azon veszélynek van kitéve, a mint számtalan példa bizonyítja, hogy tömegesen beolvad azon népfajba, mely az illető község lakosságának többségét képezi. Ilyen községekben a magyarság támasza az iskolának, de viszont az iskola támogatja, védi és megóvjja a faji elkallódástól a magyarságot. De indokolttá teszi a magyar kisebbséggel bíró községekben állami iskolák létesítését a magyar nyelv kötelező oktatásáról szóló 1879: XVIII. t.-cz. is; mert ily községekben minden magyar ajkú tanuló, úgyszólván magyarnyelvterjesztő taneszköz is, az állami iskola pedig az általános közművelődési érdekeken kívül magasabb állami érdekeket is szolgálhat s inkább biztosítja a más nyelvű polgárokra nézve annyira szükséges állami nyelv elsajátítását.

Ilyen község 500 jelöltetett ki a kormány által, melyekben az iskolaállítás költségei a következőképen irányoztattak elő:

1. 500 népiskola számára 900 tanterem bérhelyiségben á 130 frt	117,000 frt
2. 900 tanító javadalma á 500 frt (400 frt fizetés, 100 frt lakbér).	450,000 „
3. Kisebb kiadások, hitoktatói díjak stb. á 100 frt	50,000 „

Összes évi kiadás 617,000 frt.

Ehez járulna még a 900 tanteremi bebutorozására szükséges összeg, a mi 150 frtjával számítva, 135,000 frt., továbbá a tanítók öt éves 50 frtos korpótlékai az 1893. 26. tcz. alapján.

Szükségesnek ismertetett el, továbbá a vegyes ajkú községek közül 1189 községben, és pedig 383 községben állami kisdudóvoda, 316 községben állami állandó gyermekmenedékház, 490 községben pedig állami nyári menedékház felállítása, a melyeknek összes költsége 2.103,597 frtra menne, mely összegből állandó évi teher 426,535 frt, egyszersmindenkorra való költség pedig 1.677,062 frt.

A kormány által javaslatba hozott 500 iskola és 1189 háromféle kisdudóvási intézet felállítása 10 év alatt tervezetett. E javaslatot a minisztertanács is elfogadta, a pénzügyminiszter is hozzájárult s ez alapon a 10 éves munkaprogramot Csáky gróf akkori miniszter 1893. nov. 21-én a képviselőház elébe terjesztette. Mielőtt ez tárgyalatott volna, a kormány a millennium emlékére létesítendő intézmények közé 400 állami elemi iskola felállítását is felvette, a mely 400 iskola természetesen a javaslatba hozott 500 iskolából választott ki s ugy határozatott, hogy a vegyes nyelvű alföldi és székely-magyar községekben állítassanak fel leginkább, de az ország minden részébe jusson belőlük. A 400 iskolából 290 a keleti, Királyhágón tul fekvő vármegyékbe, 110 pedig jobbára az északi, északnyugoti s általában a Királyhágón innen lévő vármegyékben fog felállítatni.

A tanítói fizetések kiegészítéséről szóló 1893. XXVI. tczik végrehajtása akadályokba ütközik, a mit a jelentés elszomorítónak tart, mert egyes felekezetek, az állami beavatkozással szemben táplált féltékenységből, nem használják fel a kedvező alkalmat arra, hogy a törvény 16. §-a alapján a 300 frtos minimumon felül a tanítói fizetéseknek 400 frtra való kiegészítését az államtól kérjék, a mely féltékenység miatt a tanítók s

aztán a népnevelés érdekei szenvednek. A tanító-hiány is érezhető e törvény végrehajtásánál, mert sokszor az engedélyezett államsegély tényleg azért nem tehető folyóvá, minthogy az illető állomást okleveles tanítóval nem lehet betölteni. A tanító-hiányt eléggé illusztrálja a jelentés szerint az a körülmény, hogy körülbelől 670 tanítói állás van üresedésben, 2219 állomáson nem képesített egyének vannak alkalmazva s mintegy 4300 tanítóra volna ezeken kívül szükség, hogy ne essék 80 gyermeknél több egy tanítóra. A tanítóhiányon akar segíteni a miniszter az által is, hogy egy állami tanítóképző intézet felállítását vette czélba a Dunántúl, valamely alkalmas ponton. Azonkívül a nemzetiségi szempontból kiváló fontossággal bíró felekezeti képezdék állami segélyezését is elhatározta a kormány, *a lelkész-tanítók zavartalan működését pedig a tanítóhiány miatt egyelőre színte megengedte.*

Különös figyelmet érdemel a miniszternek azon elhatározása, hogy a nép eredeti jellemének és élet-érdekeinek megfelelőleg, a népoktatást gazdasági irányú felső népiskolák szervezése által igyekszik továbbfejleszteni, oly módon, hogy a népiskolával szervi kapcsolatban, de attól mégis külön, oly gazdasági felsőbb népiskolákat állít fel, melyeknek czélja kizárólag az, hogy a jobbmódú földművesnek, a kinek 25—30 hold földje van s a ki már segéd munkásokat tart s mint ilyen, nem azért akar a népiskola körén túl tanulni, hogy értelmiségi pályára lépjen, hanem értelmes gazdává akarja magát kiképezni, — gyakorlati és elméleti ismereteket nyújtson a földművelés, gyümölcsstermelés, kertészet és állattenyésztés köréből. Ez iskolák tanulóit két évi elméleti s egy évi kizárólag gyakorlati oktatásban részesülnének. Az intézeteket 35—40 holdas mintagazdasággal és okvetlenül internátussal kell ellátni; növendékeiket pedig közvetlenül a népiskola hatodik osztályából vennék.

Az ismétlő iskolai oktatást is ilyen irányban akarja a buzgó miniszter újraszervezni. Ezt nem látogatják kényszer nélkül, holott épen úgy szüksége van a gazdasággal foglalkozó népesség gyermekei nagy tömegének az ismétlő oktatásra, mint a hogy az 1884: XVII. t.-cz. alapján álló iparostanoncz iskola gondoskodik az iparos-gyermekek ismétlő oktatásáról. Erre nézve a következő terve van a miniszternek: Minden oly községben, melynek lakosai túlnyomó részben földművelők, s a hol legalább 3 tanítós elemi népiskola van, a község köteles gazdasági irányú ismétlő iskolát felállítani. Ebben az ismétlő tanköteles fiuk októbertől márcziusig heti 5 órán át a gazdasági alapismeretekre egy, e végből szerkesztendő olvasókönyv alapján oktattatnak. Tanulnak ezen kívül hazai földrajzot, történelmet, polgári jogokat és kötelelességeket, számtant. A tavaszi hónapokban lehetőleg szintén heti 5 órán, de legalább 2 órán át a reggeli órákban kizárólag gyakorlatilag oktattatnának a gyümölcsészet, kertészet, szőlőszet és esetleg a méhészetből. A leány ismétlő tankötelesek pedig a konyhakertészetből, később a női kézimunkából oktattatnak. A tanítók megfelelő képzéséről külön gondoskodik a miniszter. A gazdasági irányú iskola tanítói tiszteletdíjban részesülnek. A fedezetet pedig a mezőrendőrségi törvény alapján befolyó díjak és büntetéspénzék, a községek járulékaik s az államsegélyek képeznek. A gyakorlati tanításra szükséges, alkalmas területről a községek kötelesek gondoskodni. E szervezés nemzeti szempontból is fontos, mert nemzetiségi vidékeken hivatva lesz az elemi iskola 6 osztályában szerzett magyar nyelvi ismeret egy 12—15 éves ifjakban annyira megszilárdítani, hogy az elemi iskola hatása teljesen biztosítottatik. Ezt reméli legalább a

miniszter. A tanítóképző intézetek is a fentebbi tekintetből reform alá kerülnek.

A bevezető rész egyéb tárgyait mellőzve, legközelebb az 1893/4. tanév részletes számadásait fogjuk ismertetni.

KÖZÉLETÜNK.

Válasz Szalay József úrnak.

Az emberi természetnek nagy gyengesége az, hogy egyes dolgokat, vagy túlfényes, vagy pedig túlsötét oldalról tekint és vizsgál. Így van aztán, hogy ritka ember az, ki elfogulatlanul tud ítéletet mondani. Szalay J. úr czikke is arról győzött meg, hogy nem mindnyájan tartozunk azok közé, kik egyes eseményeket a maguk igazi voltában tekintenek. Sötétebben lát, mint látnia kellene.

„Mi a mi iskoláinkban a számunkra készített tanterv és kezünkbe adott kézikönyvek alapján nem fejleszthetünk vallásos lelkeket, református keresztyén jellemeket“ ezt mondja Sz. úr. Okát a czélnek meg nem felelő tantervben s abban keresi, hogy mindig „zsidó történeteket“ s a 3-ik osztályban csak ószövetségi történeteket taníttatnak s azon nagyhangú kijelentést teszi, hogy mivel „Debreczen elhatározta, hát nekünk azt megvitás tárgyává nem szabad tennünk“.

Szalay úr ez állítása arról tanuskodik, hogy nem Debreczen, de a tiszántúli egyházkerületi közgyűlés által 1878. jul. 23. elfogadott és kötelezővé tett tanterveket sem olvasta el cikkének megírása előtt, mit ha megtesz, láthatta volna, hogy míg az I-ső és II-ik osztályban ő és új testamentomi történetek tanítása vegyesen, addig a III-ik osztályban csak ő, s a IV-dikben csak új testamentomi történetek tanítása állapított meg. Hogy miért van ez így, sok más egyéb s tudni nagyon jó, de itt el nem mondandó dolgok között megtudta volna azt is, ha olvassa a tantervből, hogy a „központ, mely felé az ő és új szövetségi történetek irányulnak, az emberi nem megváltója, a Jézus Krisztus“. Ugyan mondja meg Sz. úr, hogy ő testamentomi történetek oktatása nélkül miként lehetne sok és nagy erkölcsi igazságokat, Istennek kezdettől fogva érezhető vezérlő kegyelmét, sorsunk intézését, Jézus Krisztusnak isteni küldetését, a megváltás szükségességét, az ő és új testamentom közötti összefüggést, stb. megtanítani? Nem lehet hitelt adnunk azon állításának, hogy Jámbor Lajosnak, e derék és munkás tanítónak tanítványai ne tudtak volna a Jézus Krisztusról. Én ugyan nem voltam ama látogatáson jelen, de fölteszem a tanítóról, ki előzőleg oktatta tanítványait, hogy okvetlenül a tanterv szerint tanított. Ebben az esetben pedig, ha Jámbor Lajostól még nem hallották volna is, a mi majdnem lehetetlen, okvetlenül hallották Jézus Krisztus történetét előbbi tanítójuktól a tanítványok.

Ha olvasta volna Sz. J. az általam említett tantervet, nem írta volna azt, „hogy nekünk a tantervet vitatárgyává sem szabad tennünk.“ Bocsánatot kérek, de a tanterv végén (kapható László Albert, Debreczen) ott áll: „hogy a tanítók és lelképászorok indokolt észrevételeiknek és tapasztalataiknak az esperesi hivatalok útján a népiskolai tanügyi bizottsághoz való beterjesztésére felhivatnak, hogy azok figyelmébe vétele mellett ezen tanterv majd javítható legyen.“ Megtette-e Sz. úr *indokolt észrevételét*, vagy azt várja, hogy mint paedagogus, „Debreczenből“ erre ünnepélyesen felkéressék?

Szalay úr fentebbi állásához alaposság tekintetében közel járhat nagyon mindaz, mit a gymnasiumi vallás-tanításról és vallásstanárokról mond. Allítani sokat lehet, de mi bizonyítékokat, tényeket, adatokat ohajtanánk látni. Hiszen vallásstanáraink, kik képesített lelkészek, azért vannak, hogy mindazok fölébresztéséről, sőt fejlesztéséről gondoskodjanak, a melyeknek hiányáról Sz. úr panaszkodik. Nem tarthatom helyesnek, hogy ily elítélően nyilatkozik a vallásstanárokról. Nagy erkölcsi felelősséget vállal magára Szalay úr, midőn úgy hirtelenében kötelesség-mulasztással meri vádolni az összes vallásstanárokat. Higyje el, hogy huzgó és öntudatos, élőntű református ifjak nevelése és képzése nemcsak a tantervtől függ. Lehet a legtökéletesebb, még sem ér semmit, ha meg nem tartják, s főként ha a tanítóban nincs meg az egyháza iránti szeretet. Lángolónak kell lenni a lelkesedésnek, hogy az hasonló érzelmeket támaszson. Nem a tanterv a rossz, a hol hibák mutatkoznak, hanem inkább a tanítók.

De épen ezért a lelkészi és tanítói pályára pusztán kenyérért lépő férfiakra nincs szükség, s tagadni merem azon állítást, hogy ifjaink szent lelkesedés és belső láng nélkül lépnének a papi pályára. Megtörténhetik ez egyes esetekben, később panaszkodnak is ezek, de ezért vaddal ily súlyos váddal illetni a magyarországi ev. ref. egyházak leendő lelkészeit, nem tartom ildomos dolognak. Imé! Sz. úr is ezáltal azon szeretetlenségbe esett, melyről oly nagyon panaszkodik, pedig maga igyekszik ez ellen gyógyszer keresni és ajánlani. De hittanhallgatóinkra vonatkozó állítását minő alapokra fekteti? Lelkőkbé látott, szíveik titkát leste el, gondolataikat olvasta le? Nem tart-e attól, hogy méltatlanul és igazságtalanul ítél?

Szeretetlenségről panaszkodik Sz. úr! Megvizsgálta-e önmagát? Ha tapasztalt netalán hidegséget lelkésztársai részéről, nincs-e ennek oka azon irányban, melyet a belmissió terén követ, melyet többen, ezek között Szabo János esperes úr is károsnak mondott, ez a férfiu, kinek ev. ref. egyházunk közelebről épen a békesbanáti egyh. megye annyit köszönhet, kinek hűhűségéhez, apostoli buzgalmához, teremtő, szervező erejéhez oly kevesen hasonlítanak. Fiatal ember vagyok ugyan, de én ilyen szeretetlenséget még nem tapasztaltam.

Panaszkodik Sz. úr, hogy a megboldogult boros-sebe-i lelkész 8 évig irnokoskodott. Régi sebeket szaggat fel kiméletlen kezekkel. De azt mondani, hogy a segédlelkészek elhelyezéséről senki nem gondoskodik, nagyon teves. Hiszen püspök úr e tekintetben körlevelet bocsátott ki, melyben kéri az espereseket, hogy a hivatali helyüket változtatni kívánó vagy alkalmazás nélküli segédlelkészekről jelentést tegyenek. (*Körlevél híján* 1. Deb. Prot. Lap. 1894. nov. 17. számát). Nem az a baj, hogy nem gondoskodnak a segédlelkészekről, hanem inkább talán az, hogy nincs kinek helyt adni. Kétségtelesen nagy baj fizetésök csekélysége, azonban napjainkban ebben a tekintetben is öröndetes javulás mutatkozik. Azonban a Sz. úrtól javasolt s csekélységem által is igen czélszerűnek látott intézkedés, véleményem szerint, csak abban az esetben lesz a czélnak teljesen megfelelőleg eszközölhető, ha a segédlelkészek az egyes egyházak által fizettetnek. Mert ellenkező esetben nem lehet kívánni egyetlen lelkésztől sem, hogy általa dotált megösmert és megszeretett segédjét egy ismeretlenért elbocsássa, s azt sem, hogy működési helyét megkedvelt s-lelkész olyan könnyedén ott hagyja állomását csekély fizetés-emelésért, hacsak azt magasabb

egyházi érdekek nem követelik, mely esetben természetesen becsületbeli kötelesség.

A segélyezések tekintetében is túlsötéten lát a tisztelt czikkíró úr. Tudtommal nem ember-imádás s csuszás-mászás alapján osztogatják azokat, hanem emberi számitással jogosan megállapított elvek alapján. E tekintetben nem csuszni-mászni kell, ez ellen a segélyben részesült lelkészeknek önérzete tiltakoznék. Baj az, hogy többit ne említsek, hogy pénzünk nincs elég. De ez irányban tapasztalható nehézségek elhárításán is gondolkozunk, sőt tervezgetnek is intező böles férfiak. Hogy végrendeletben egymásról nem gondoskodunk, ennek természetes oka ismert szegénységünk és a gyakran népes család, melyről gondoskodni előbbvaló természetes kötelesség. Egy katolikus lelkész nem bírván családdal, könnyebben hagyhat lelkésztársai sorsát javító czélokra.

A mi pedig hittanhallgatóink apadását illeti, kétségtelen dolog az, hogy számuk az utolsó 15 év aiatt felnyire olvadt. Ez az apadás azonban 1894-ben nem mutatkozott, sőt inkább a létszám emelkedett. Ha a jelen évben apadás lenne is, annak oka a kolozsvári theol. akadémia felállításában is van. Ennek különben alapos földerítését Gulyás Lajos lelkész úr javaslata folytán egy hivatott bizottság fogja eszközölni, s épen ezért nem látom hivatva magamat ezen okok kutatását megkísérelni. Csupán egész röviden csak annyit említek föl, hogy szerény véleményem szerint, a létszám csökkenésének egyik oka részint újabbkezelésü s az önállóságot hamarabb biztosító életpályák keletkezésében, kevésbé a vallástalanságban, részint szegénységünkben, mely a jömedü családból származó gyermekeket visszariasztja pályánktól és abban keresendő, hogy a 70-es években némi túltömöttség volt észlelhető, melynek sajnos eredménye a Sz. úr által is fölemlített esetben nyilatkozott. Szilárd meggyőződésemet azonban, hogy nagy aggodalomra a létszám apadása miatt okunk nincs: én ideiglenesnek tartom a mutakozó apadást, s hiszem, hogy azon tervezgetések megvalósításával, melyek helyzetünk javítására, elaggott lelkészeink és családjuk biztosítására vonatkoznak, ama folytonos apadás el fog múlni. E hitemben megerősíteni látszik azon tény, hogy a rohamosabb apadás az utolsó években nagyobb mérvet nem igen öltött.

Végül pedig, a midőn készséggel elismerem, hogy a tiszteletes urat felszólalásában egyházunk irányában való igaz szeretete vezette, legyen szabad még utoljára tisztelettel kérném arra az egyre: hogy azon ősi főiskoláról, mely annyi jeles férfiu, oly sok nemesen gondolkodni tudó embert adott hazánknak és egyházunknak, arról a főiskoláról, mely annyi szegény ifjunak lakásadással, é elemnyujtással s alapítványával lehetővé tette azt, hogy tanult emberek legyenek belőlök, ha a dicsérolég nem nyilatkozhatik, ne nyilatkozzék kicsinylőleg sem: hogy ellenségeinknek haszontalan örömt, a jótétemények iránt hálát érző volt tanítványoknak szükségtelen fájdalmat ne okozzon, s egyuttal ne kisebbitse azon egyházkerületet, melynek méltó büszkeségét képezte mindenha e főiskola, s mely egyházkerületnek paizsa alatt tiszteletes úr is lelkészkedik.

Fogadja tiszteletem kifejezését.

Csegöd-pusztá, 1895. decz. 9.

Szabo János,
ev. ref. s.-lelkész.

IRODALOM.

Kis Hitoktató. *Tanyai vagy községi katolikus iskolába járó református vallású gyermekek számára. Készítette Lévy Lajos sárkeresztúri református lelkész. Kiadja a dunamelléki ref. egyházkerület. Ára kötve 15 kr. Budapest, Kókai Lajos bizománya.*

A dunamelléki református egyházkerület kiadványai között VI. szám alatt jelent meg ezen népiskolai tankönyv, mely 77 lapon hat elemi osztály tananyagát öleli fel a következő beosztással: Az I. és II. osztály tananyaga: I. Imádságok. II. A református énekeskönyvből. III. Ünnepeinkről. — A III. elemi osztály tananyaga: IV. A református isteni tiszteletről. V. Bibliai történetek. VI. A bibliáról. — A IV. elemi osztály tananyaga: VII. A keresztyén hitről. VIII. Isten ígéről és a sákramentomokról. IX. A túlvilágról. — Az V. és VI. elemi osztály tananyaga. X. A keresztyén erkölcsi köteleességekről. XI. A keresztyén anyaszentegyház rövid története. XII. A keresztyén felekezetekről. XIII. A református egyház szervezete.

Nagy figyelemmel olvastuk át e tankönyvet, s azt minden tekintetben jó, kiváló értékű munkának látjuk, melyben a tanító fokról-fokra menve haladhat előre a vallási tananyag betanításában, s végén azon eredményre jut, hogy a népiskolát elhagyott gyermek tisztában van mindazon vallási ismeretekkel, melyek egy értelmes református egyházságra nézve midőn szükségesek, egyszerűs mind elégségesek is arra, hogy ő az élet útjain el ne tévedjen.

Lévy Lajosról tudtuk eddig is, hogy mint lelkész híven örökdió gyülekezetének élte fölött, megragadván a cura pastorális s a belmissió minden nálunk igénybe vehető eszközét, melylyel tovább és fentebb vezetheti azt az egyháziasságban: de azt nem tudtuk róla, hogy mint tankönyvíró is legkiválóbbjaink közt tud helyet foglalni. Kétszeres örömmel üdvözöljük ezen új terepen. Munkáját pedig ajánljuk minden érdeklődő lelkésznek, tanítónak s a tanfelügyelőségeknek figyelmébe.

Az alsószabolcs-hajduvidéki ev. ref. egyházmegye 1895. november 19-én Debreczenben tartott rendkívüli közgyűlésének *jegyzőkönyve* XXXV. darab megjelent H. Szoboszlón. Nyomatott Plón Gyula könyvnyomdájában. 1895. A közelmúlt napokban tartott gyűlésről, annak legfőbb tárgyáról, az új esperes beigtatásáról részletesebb tudósítást közöltünk. E gyűlésnek ezenkívül még két fontosabb határozatát is alkalmilag ismertetni fogjuk.

Magyar írók élete és munkái. E nagy irodalomtörténeti vállalatból immár 34 füzet hagyta el a sajtót, melyek közül az utolsó a napokban küldetett be hozzánk. Az eddig megjelent füzetek 7945 életrajzot foglalnak magokban. A IV-ik kötet 6-ik füzeténél jár most a vállalat, s a *Hermolaus-Hoffmann* neveket ismerteti, melyek közt protestáns egyházi és iskolai szempontból bennünket a következők érdekelnek közelebről: Hetényi János, Hetesy Viktor, Hetey Gábor, Hodászi Lukács, Hodászi S. Miklós, Hodossy Béla, Hodosi Sámuel. Az általunk minden újabb füzeténél jelzett nagy művet ismételtelen is ajánljuk olvasóink figyelmébe.

A Magyar Tájszótár-ból, melyet a m. t. akadémia megbízásából *Szinnyei József* szerkeszt az első kötet VIII. füzete jelent meg a napokban, melynek

tartalma a „Kénytelened“-ik „Kuruczos“ szók által van határolva. A nagybecsű vállalat, mely márczius, június, szeptember és deczember hónapok első napjain jelenik meg egy-egy füzetben, megérdemli a figyelmet és támogatást. Előfizetési ára évenként 4 frt.

Szíves figyelmébe ajánljuk t. olvasóinknak a **Képes Családi Lapokat**, mely lap a magyar olvasóközönség kedves, szinte lelkesítő támogatása mellett néhány hét múlva a XVIII-ik evfolyamát éri el. A nemsokára lefolyó 17 év alatt az ország minden részéből, sőt a külföldről is, pártfogásával és előzékenységgel tömegesen sorakozott e lap mellé a művelt olvasó magyar közönség. Az írói gárda majdnem minden jeles tagja is segített abban a munkában, hogy a „Képes Családi Lapot“ igen olvasott és kedvelt szépirodalmi lappá tegyék az országban. A „Képes Családi Lapok“ előfizetési ára egész évre 6 frt, félévre 3 frt, negyedévre 1 frt 50 kr. Mutatvány-számokat ingyen és bérmentve küld a kiadóhivatal. Budapest, Vadász-utca, 14. Saját házában.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.*

1. A gáti egyház.

Tekintetes Szerkesztőség!

A tiszántúli főtiszteletű egyh. kerület, melybe egyházunk is kebeleztve van, f. évi szept. havi közgyűlése 404-ik számú határozatával arra kötelezi el az alantas presbytériumait, hogy a millenium alkalmából összeállítandó egyházi monografiához adatokat gyűjteni és azokat a „*Debreczeni Protestáns Lap*“ szerkesztőségéhez beküldeni elengedhetlen köteleességeknek tartásuk.

E rendelet következtében van szerencsénk a vezetésünk alatt álló *gáti ev. ref. egyház* multja- és jelenéről a következő adatokat tisztelettel betérjeszteni:

A gáti ev. ref. egyház Beregmegyében fekszik, a Beregszászból Munkács felé vezető országútnak csaknem központján. Mint község igen régi, már a 13-ik században fennállott. Az egyházunk ládájában találtunk egy 1364-ik évben kelt Gát, Makkos, Jánosi és Kigyós községek határpontjainak megállapítását tárgyazó okmányt. Ugyancsak itt van elhelyezve egy 1650-ik máj. 25-én kelt adománylevele Lorándfi Zsuzsanna fejedelmónének, melyben a *Moszárka* nevű (mai nevén Mocsár) erdőt, melyet régen birtak a gátiak, mint Mária magyar királynő adományát, de a későbbi időben Balling János munkácsi várkapitány a gátiaktól elvett, s az uradalomhoz csatolt; ezen elvett erdőt adományozta vissza örök joggal a fejedelemasszony; több ízben próbálták a későbbi uradalmi tisztek, mint a jobbágyok despotái, elvenni tőlök, de azért velök nem birtak s mai napiglan békésen birják. Mikor alakult a gáti ev. ref. egyház, biztosan nem tudni; csak annyi tény, hogy a XVII-ik század elején már rendes lelkésze volt. Az 1649-ik összeírásban, hol a jobbágyosság iratott össze, annyi található jegyzés-

* Hogy egyházkerületünk intencziójának eleget tehesünk, az egyes egyházak történetére vonatkozó adatok számára ezennel külön rovatot nyitunk és abban a beküldött s a tárgyra tartozó közleményeket minden változtatás vagy esonkítás nélkül közöljük. Felhívjuk tehát a t. lelkész urakat a ezél érdekében, hogy az egyházaikra vonatkozó adatok beküldését lehetőleg mielőbb eszközölni méltóztassanak. Sok egyháznak sok tér kell; tömegesen jön az anyag, nem fogunk birni vele, vagy elkésünk a közléssel. Szerkesztő.

ben, hogy: „a pap háza és templom ez előtt paraszt fundusok voltak, szegény Gábriel fejedelem engedte papháznak és templomnak.”

Az egyház ladáijában 1729-ből van keltezve egy jegyzék, melyben akkori lelkész, Vásárhelyi Sámuel feljegyzi, hogy Bakos Mihály akkori bíró mellett főesküdtösködő Lőrincz György vett a gáti eklézsiának Bolyák János malom mestertől egy jó bardot két máriáson, oly czéleből, hogy az mindig a templomban álljon és csak akkor vegyék ki onnan, mikor koporsót csinálnak vele. Ebből tehát kitűnik, hogy ki volt a jelzett időben gáti lelképásztor.

Hogy kik voltak Gáton Vásárhelyi után a lelkipásztorok, arról semmit sem tudunk az 1779. évig, a mely idővel kezdődik Gáton a rendes anyakönyv.

Lelkipásztorok voltak ettől fogva ezek: 1779-ben Kurmai István 1791-ig, ezután Bari István 1793-ig, 1793-tól 1797-ig Kovács Mihály, 1797-től 1799-ig Lukahalmi Nagy György, 1799-től 1802-ig Gazda István, 1802-től 1803-ig Bari István, 1803-tól Arday Janka József 1814-ig, 1815-től 1832. végéig Molnár Albert, 1833-tól 1848. feléig Tóth Mihály, 1848/9-ben helyettes Csobai József, 1850–1856-ig Tariska Ferencz, 1856-tól 1859-beni elhalálozásáig Király László, 1860-tól 1880-ig Szarka Károly, 1880. márcz. 30-tól Sikó Endre, ki e jegyzést az anyakönyv nyomán állítottam össze.

A gáti ev. ref. népiskola tanítói és énekevezérei következők voltak: 1796-ban Bán Miklós 1799-ig, ez a tanításon kívül ácsmunkával és harangöntéssel is foglalkozott: 1799–1803-ig Nagy József, 1803–1825-ig Szűcs Mihály, 1825–1836-ig Zenczi Simon, 1836–1838-ig Gyüre József, 1838–1840-ig Molnár András, 1840–1845-ig Kovács Mihály, 1845–1853-ig File Mihály, 1853–1855-ig Tóth László, 1855–1859-ig Heé Lajos, 1859–1868-ig Szakács Gábor, 1868–71-ig Barta Endre, 1871–72-ig Ecsedi Antal, 1872-től fél évig Kovács Péter, másik fél évig Király Antal, 1873-ban három hónapig Gál Sándor, ettől kezdve Filep Mihály 1875-ig, 1875–1880-ig Tóth Miklós, 1880–1884-ig Vágó László. Ettől kezdve mai napig Somogyi Sándor, ki 1889-ik évben, minthogy templomunkat egy díszes öt változatú orgonával ékítettük fel, azóta az orgonistái teendőket is ő végzi a legnagyobb készség és buzgalommal.

Hogy mikor épült a régi temploma Gátnak, arról semmi iratunk nincs, régi öregek sem emlékeznek reá. Az egyház inventáriumába ez van jegyezve: „1828-ik évben aratás után tevődött le Isten segédelmével a gáti új bolthajtásos masszív kőtemplomának alapja Jaró András gondnok, Bak János főbíró, Lőrincz György egyházi idejében. 1834-ik esztendőben szenteltetett fel ezen új templom május 4-én Tóth Mihály akkori predikátor által, s ekkor volt benne legelső istenítisztelet. Zsolt. CXXXII. 7, 8, 9. verseiről tartott tanítást.”

A torony bebádogoztatott 1870-ik évben 800 frt költséggel.

1834. évben október 15-én rendkívül heves földrengés volt Gáton, mely az akkor már felszentelt új templom falait s szegleteit megrepszette. Ezen repedéseket kijavíttatta az egyház, a toronybádogozáskor a tornyon nyitva levő álláslyukakat berakatta, a templomot kívül-belől reparáltatta és meszeltette, az egész templomot újból zsindelezte 1100 forint költséggel, Sikó Endre lelkész, Lőrincz Sándor gondnok, Király Sándor egyházi idejében, 1884. esztendőben. A folyó 1895. évben a templom északi végén az alap megbomlott, ezt kijavították 75 frt költséggel.

Van a toronyban két harang, egy kisebb és egy

nagyobb. A kisebbik 245 éves, a mi kitűnik a reá öntött következő feliratból: „1650. in Honorem dei fundit. Ne. Georgius Wierd, in Epperies.” A nagyobbik 1802-ben készült, rajta következő felirat található: „A gáti Eklézsiá öntette a maga költségén, Isten dicsőségére: 802. Curator Heé András, egyházi Lőrincz István és bíró Bakos György.”

Az egyházban rendes anyakönyv vezetetik 1779. évtől. Körleveles jegyzőkönyv 1806-tól kezdve van.

Az egyház úrasztala készletei következők:

1. Az asztal igen régi; bikkfából négy lábon álló kerek asztal.

2. Egy nagyobb czinkanna, mintegy két liter űrtartalmú, oldalán következő irat beöntve: „Ezen Isten dicsőségére való Kannát nemes és vitézlő Hetei Ferencz és hitves társa ns. Bagi Erzsébet asszony ajándékozták a gáti szent Eklézsiának. Anno Domini 1718. Men. Febr. L. I. B.”

3. Két régi kopott czintányér, évszám és egyéb felirat nélkül.

4. Egy kis czinkanna, egy literes forma, fenekén S. A. két betűvel.

5. Egy régi ezüst pohár, belül aranyozva, tartalma négytized liternyi, külső széle cziradással, virágokkal kimetszve, alatta pedig következő két sor tartalmú körirat: „A. D. 40. Molnár mesterek Céhinek pohara”, második sor: „mely ajándékozott a gáti ref. szent Eklézsiának.”

6. Egy nagy sárgaréz külsejű, belül czinezett úrasztali korsó, tizenegy literes; nyakán következő felirat kiverve: „Gáti ref. egyházé, 1881.”

7. Sávos és sima vászon nagy abrosz 4 darab, kisebb gyolcs kivarrt szélű 3 drb, selyem kendő 7 drb. és egy nagy bordó szín gobbelin szövet selyem virágokkal, felső betérítő abrosz.

8. Egy régi keresztelő czintál és kancsó.

Az egyház épületei ma a következőkből állanak:

1. Egy három szoba, konyha és éléskamarából álló paplak, kő alapon vályog fal, zsindey tetetű, 1857-ben épült.

2. Egy négy szoba s kamarával és egy nagy tágas tanteremből álló díszes iskola, kőalap, vályog és téglafalazat, zsindey tető, épült 1875. és 1876. években.

3. A parochia udvara közepén egy 10 öles mélysegű, fedett tetetű kerek kút. Készült 1862-ben.

4. A parochián egy két végű magtár kamara, kőalap, vályog fal és zsindey tetetű, épült 1869-ben. Jegyzet. Az egyik része káplánszobává alakítottatott által 1894. évben.

5. A parochiális csűr és istálló 1882. év május 5. éjjelen ismeretlen okból kigyult s leégett, e helyett építettett az egyház 1882. év nyarán egy 24 méter hosszú, 6 méter széles épületet, melyből 12 m. hosszú istállónak rendeztetett be, 12 méter pedig csűrfiók és csűrpiacz gyanánt használtatik. — Jegyzet. A leégett csűr és istállótetőért kapott az egyház a Foncier pesti biztosító intézettől 489 frt kártérítést, ebből építették az újat, mely kőalap, vályog fal és zsindey tetetű, az istállópadlás vasgerendával készült s letapasztatott.

7. A tanítói lakon van egy új istálló, mely kőalapra vályog fallal és zsindey tetővel bir, az istállóval egy fedél alatt van egy szénatartó — csűr vagy szekérszín — és a sertés-ól is. Ez épület a réginek a helyére 1894. esztendőben épült, 350 frtba került az anyag és a munka.

Az egyház semmit sem hanyatlott, sőt nevedésben és virágzásban van. Minek bebizonyítására szolgál, hogy 20 év óta mily nagy a különbség, idézzük a következőket: 1875-ben a feljegyzés szerint volt Gáton

ev. ref. vallású 295 fi, 278 nő, együtt 573; iskoláfi 14, nő 16, együtt 30. A mai napon van a gáti egyházban 418 fi és 415 nő, együtt 823 lélek; iskolába jár most 49 fi, 50 nő, együtt 99. Tehát ma népesebb az egyház mint 20 év előtt volt, 250 lélekkel, iskolába több jár 69-el.

Ezekben van szerencsénk egyházunknak úgy a multjáról, mint a jelenjéről levő adatainkat teljes tisztelettel betérjeszhetni, maradván kiváló tisztelettel

Gáton, 1895. deczember hó 12-én

a tekintetes Szerkesztőségnek alázatos szolgálai

Bak Lajos,
gondnok.

Sikó Endre,
gáti ev. ref. lelkész.

NEKROLOG.

LADÁNYI GYULA
1847—1895.

E hó 17-én Debreczenben a délutáni órákban a Kossuth-utcza temetőbe a szakadó havaseső ellenére is szokatlanul nagy közönség őszinte részvétele mellett kísértük ki a jobb sorsra érdemes barátunknak, *Ladányi Gyulának* porréseit, kinek halálhíréről a röpke hírlapok tudósítása után a megdöbbenés mellett bizonyára őszinte fájdalommal értesültek mindazok, kik őt csak távolról is ismerték.

Ladányi Gyula a volt Kraszna-, ma Szilágyvármegyének Ilosva nevű községében született 1847-ben, köztiszteletben lévő birtokos nemes szülőktől, kik közeli rokonságban voltak a debreczeni főiskola s később a kolozsvári egyetem nagyhirű tanárával, Ladányi Gedeonnal. Sorsa születése helyéről korán Lelébe vezette; innen ment be 1860-ban Zilahra, az ottani gymnasiummal kapcsolatos elemi-iskola II-ik osztályába. Az akkor csak 3 osztályra rendezett elemi iskola tulajdonképen a gymnasiumra lévén előkészítőül szervezve, az elemi osztályok végeztével ottani szokás szerint következetesen tovább folytatta a tanulást a gymnasiumban is. A korán árvaságra jutott gyermek azonban sok nélkülözés közt tudta magát fentartani, s ette nyolcz éven át, mint szolgatanuló a városról házról-házra való főzés útján bekerült ugynevezett „*kókvia*“ savanyu kenyérét, bár tanárai, kiknek rokonszenvét szelid jóságos tekintetével, szerény szorgalmatész magaviseletével s lankadatlan szorgalmával hamar megnyerte, s mindvégig meg is tartotta volt, gyakran felejtették vele sorsának mostohaságát.

A sokszor nyomorúságos 2 elemi és 6 gymnasiumi év elteltével az 1868-ik évben az akkori rendszer szerint mint noviczius diák szubscribált, s ezentul a még Zilahon töltött két év alatt a magántanítás s az ünnepi legációk jövedelméből derültebb napokat látott. Jeles tanárok mint *Hiri*, *Kerekes*, különösen *Török* és *Fazekas* vezetése alatt jeles eredménnyel végezte be a gymnasiumi 8 osztályt, s főként a latin nyelvben szerzett magának ma már csaknem szokatlan jártasságot; e mellett, a nélkül, hogy bármely tudományágat elhanyagolt vagy kicsinyelt volna, a földrajzi s természetrajzi ismeretek vonzották közelebről, s azok iránt meleg érdeklődését mindvégig megtartotta. 1870-ben jeles eredménnyel tette le az érettségi vizsgát, és reményekben gazdag szívvel, bár vékony erszénnyel vette az utat Debreczen felé; a hol még három más tanuló társával, közöttük akkor is vas szorgalmú fájdalom! tragikus végű Bethlendi Endrével bekopogtatott az ős kollegium ajtaján, és negyed magával együtt a theologiai akadémiára iratkozott be 1870. év őszén.

A négy szilágysági fiu az itt töltött négy év alatt mondhatni közfigyelem tárgya volt. A szilágyságból még itt tanuló ifjakkal szoros összeköttetést létesítve, a kollegium benlakás czéljaira akkor először átadott új épület coetusai közt mintegy centrummá tették a szilágyságiak coetusát, hol az áldott szülői hajlékoktól beküldött elemőzsiák, sőt szülő-nedük a szivesen fogadott vendégek éhét, szomját gyakran lecsillapították az akkori konviktusi mérsékelt ellátás után. Az ártatlan tréfálkozás, ifjui dévajkodás egyik fő mestere épen *Ladányi* volt, kívül természetes ötletek, latin czitátumok dolgában senki se állta ki a versenyt. Ugyanazon coetus s abban épen *Ladányi Gyula* ezen kívül az iskolai teendők pontos teljesítésében is az elsők között foglalt helyet.

Az 1873/4-ik tanév végével jeles sikerrel befejezván a theologiai tanfolyamot, esküdt felügyelői s köztanítói tisztséget vállalt a kollegiumban s végezte mint „inspector“ a szegény „szolgatanulók“ feletti felügyeletet. A tanítást mindenkor jó kedvvel, változatlan szorgalommal, a szegény fiuk felügyeletét szelidséggel, atyai jósággal teljesítette; szabad idejében pedig szélesen kiterjedt baráti körének volt szeretett összetartó kapcsa. Ugyanezen két év alatt az ifjusági tűzoltó társaság elnöki tiszttét közelismerésre méltólag viselte.

1876-ban hagyta el a kollegiumot, a melyben eltöltött hat esztendő életének legszebb, legkellemesebb időszaka volt. Ettől fogva csak csalódás, és pedig menyinyi csalódás várt reá. Szép reményekkel, derült kedvvel lépett ki az életbe; reményei egymás után megsemmisültek, de jó kedélyét az utolsó évig igyekezett megtartani.

Egy esztendőt (1876/7-ben) a mezőtúri hatosztályú gymnasiumban helyettes tanárképen töltött el. Így megtörténhetett volna, hogy — bár szíve-lelke a papi pálya felé vonzotta — a szintén kedvvel folytatott tanári pályán marad; előljárósága az állandósítást kilátásba is helyezte ugyan előtte. Egy felől azonban a terhes szolgálat, mely szerint az akkori rendezetlen átmeneti viszonyok között az I-só és II-ik osztályt összes tantárgyaival heti 32—36 órán egymagának kellett tanítania, másfelől és méginkább az ottani akkori társadalmi zilált viszonyok Mezőtúrtól és a tanárságtól végleg elriasztották.

Ezen egy évi kitérés után véglegesen a lelkészi pályára lépett, s miután a képesítő vizsgákat jeles eredménnyel letette, Derecskén mint segédlelkész 4 évet, Tépén, Debreczenben időközi lelkész 1—1 évet, majd ugyancsak Debreczenben mint segédlelkész 8 évet töltött. Szolgálati bizonyítványai úgy kitünő képzettségét, mint a gyakorlatiokban való kiváló jártasságát és pontosságát egyezőleg kiemelik. Ezen jó bizonyítványaira támaszkodva, melyek őt első osztályú egyházakra is képesíték, pályázott ő majdnem minden közelebb fekvő megüresedett lelkészi állomásra; a segédlelkészek akkori nagy száma s ebből folyó rendkívüli konkurrenzia folytán azonban minden törekvése hajótörést szenvedett. Legtöbb reménnyel a b. e. Zagya Imre halálával Debreczenben üresedésbe jött ispotályi lelkészség elnyerése kecsegtette; voltak is tekintélyes számmal pártfogói: az országos híru s nagy összeköttetésű pályázó társa mellett azonban többséget nem nyerhetett.

Az 1891-ik évben a debreczeni lelkészi kar a megszorodott anyakönyvi teendők végezésére külön állást szervezván, arra egyértelemmel *Ladányi Gyulát* alkalmazta, ki mint templomi szolgálatot teljesítő segédlelkész ama teendőket már előzőleg is egymaga végezte. Ez állás végre annyi sikertelen kísérlet után, — bármily

sokat váratott magára — teljesen kibékítette s megnyugtatta volna, és annak birtokában leghőbb vágyát, a családalapítást is keresztül viszi vala, ha az az állandóság jellegével felruházott volna. E feletti aggodalmi az újabb időkben — fájdalom — nagyon is alaposnak bizonyultak. Állása az állami anyakönyvvezetés bekövetkeztével tarthatlanná vált. E miatt az utóbbi napokban, az addig munkás, jókedvű ember buskomorrá lett, kötelességét immár csak gépiesen teljesítette; barátai körét kerülte. Es midőn egy pár újabb kísérlete jó reménnyel nem biztatta: megtört a testben, lélekben erős férfiú, s bekövetkezett, a mitől legközelebbi barátai az utolsó napokban félni kezdettek, kétségbe esésében f. hó 15-én fegyverrel kivégezte magát. Benne egy derék munkás közkedveltségű, többre hivatott és jobb sorsot érdemelt férfiú veszett el. Halála általános és mély részvétet keltett nemcsak barátai, közelebbi ismerősei és becsülői kiterjedt körében, hanem általában az egész városban és vidékén a társadalom minden rétegében, s a közvélemény egyezőleg elítéli az egyházi ügyeinkben fenálló rendszert, illetve rendszertelenséget, melynek e jóra való s szép jövőre hivatott munkaerő magára hagyatva, ily borzasztó módon áldozatul esett.

Temetésén, melyet a lelkészi kar méltóan rendezett, s melyen nagy közönség vett részt, a lelkészi kar óhajására *Orosz István* főiskolai tanár mondott mélyen megindító imádságot. A gyászszertartás alatt a résztvevő szánakozásnak sok arczról lecsordult köny adott kifejezést. Alig maradt szem szárazon, szív fájdalmas megindulás nélkül. Többen voltak jelen a temetésen a régi jó barátokon kívül a volt tanuló társak közül is, kik messze vidékről siettek leróvni a felejthetetlen barát koporsójáról a kegyelet adóját. Temetése után csakhamar sikert ígérő mozgalom indult meg, hogy sirja sírkövel jelöltessék meg s kerítették körül. Találja fel sokat hánykódott lelke ama jobb hazában azt, mit e földön hasztalan keresett.

Az élőknek pedig legyen gondjuk arra, hogy ilyen szivettépő, egyházunk viszonyait kedvezőtlen színben feltüntető s a lelkészi pályától is inkább visszariasztó esetek, főleg épen itt, a központon, mindenki szemeláttára többé soha se fordulhassanak elő.

Felhívás előfizetésre.

A „*Debreczeni Prot. Lap*” a bekövetkezendő 1896-ik esztendővel a *tizenhatodik*, újabb alakjában a *negyedik* évfolyamába lép. Hogy egyházi és felekezeti közérdekeinek szempontjából bizonyos jogosultsággal bír e lap, hogy azon érdekeknek egyik számottevő képviselője és hordozója: ennek elismerését találjuk abban a körülményben, hogy hazai protestáns közönségünk, különösen pedig a tiszántúli ev. ref. egyházkerület lelkészi kara és világi férfiai is, főleg az utóbbi időben, fokozottabb figyelemre méltatják s annyi erkölcsi és anyagi támogatásban mégis részesítik e lapot, a mennyi a mi mostoha általános sajtóviszonyaink között, minket e lap további fentartására s ez uton egyetemes protestáns egyházunk, különösbbe pedig a *tiszántúli ev. ref. egyházkerület* érdekeinek e terezen leendő folytatólag szolgálatára kötelezhet.

Ez a lekötelező támogatás azonban mégsem olyan mértékű, a milyen a lap további fejlesztésére, részünkről a nagymérvű munkaáldozat könnyebbitésére, a munkaerők kívánatos csoportosítására szükséges volna, és a minő épen egyházkerületünk közönségétől minden megerősítés nélkül ki is telhetnék.

Azon nagyfontosságú érdekek nevében kérjük tehát a hazai protestáns, különösen ref. közönségünket, legközelebb pedig az igen tisztelt lelkész urat, hogy lapunkat a következő újevben is támogatni s ennek főleg az intelligens világi elem körében való elterjesztésében közreműködni méltóztassanak. Világi férfaink között gyakran találkozunk olyanokkal, a kik minden buzgóságuk mellett sem tehetnek olyan szolgálatot egyházi ügyeink intézése s érdekeink előmozdítása körül, a minőt maguk is óhajtanának és a mi tőlük megvárható is volna, csupán azért, mert az ügyekkel, viszonyainkkal s a fölmerülő kívánalmakkal nincs alkalmuk kellőleg megismerkedni. Ennek oka pedig abban keresendő, hogy a prot. időszakai sajtó mozgalmát, e sajtó terén felvetett s megvitatás tárgyát képező eszméket, tervezéseket, javaslatokat figyelemmel nem kísérik; a minék következménye aztán az, hogy a mikor e kérdések hivatalos elintézés tárgyaivá lesznek, épen világi férfaink gyakran tanácstalanul állanak s üdvös befolyásukat nem mindenkor érvényesíthetik, vagy a tájékozatlanság miatt a legfontosabb ügyet is közönynyel szemlélik. Lelkészeinknek volna feladatuk az is, hogy a napirendre kerülő ügyek ismeretét lapunk terjesztése által buzgó világi férfainkhoz közelebb vinnék s egyházunk iránt való érdeklődésüknek ez uton is táplálékot nyujtanának.

Mi haiaadni fogunk ezután is abban az irányban, melyet eddig követtünk. Nem állunk be a nagyképű dicsekedők sorába, hogy nélkülözhetlenségünk tudatát erőszakoljuk az embetekre. Hasztalan fáradság volna, mert hiszen mindenki tudja, hogy senki sem nélkülözhetetlen. Azzal sem akarjuk rémületbe ejteni a t. közönséget, hogy leteszszük a tollat. Mi, a Debreczeni Prot. Lap, élni akarunk továbbra is, pusztán kötelességből. Mert valamint hathatósan sikerült közremunkálnunk abban, hogy a lezajlott egyházpolitikai harcok folyamán egyházkerületünkben a protestáns szabadelvűséggel ellentétes, egyházunkat megkisebbitő, érdekeit sértő reakzionárius áramlatok ne érvényesülhessenek: épen úgy akarjuk továbbra is szolgálni egyházunkat, teljes függetlenséggel, abban az irányban, melyet a józan és nemes liberálizmus és egyházunk tradíciói kijelölnek. Hogy ezt annál

hathatósabban tehesük, kérjük még egyszer a t. közönség, különösen pedig a lelkész urak nagyobbértékű támogatását és jóakarátú bizodalját.

Debreczen, 1895. deczember 20.

Dr. Bacsoni Lajos,

a Debreczeni Prot. Lap szerkesztője.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Karácsoni legáció a debreczeni kollégiumban.**

Az 1895. évi karácsoni electionális jegyzőkönyvben foglaltatik 155 egyház. Ezek közül karácsonra nem két legátust 29, specifikált 25, választás alá került 101 egyház. Kibocsátott összesen 126 legátus. A nagyobb egyházakba kibocsátottak a következők: *Debreczen*: Virág István főisk. szénior, Csutoros Albert esk. fel., Juhász László esk. fel., Sáfrány Lajos 4é. th. *Hódmező-Vásárhely*: Csernák Béla 3é. th., Bogdán Lajos 3é. th. *Békés*: Veress István 4é. th. *Mezőtúr*: Nagy Sándor esk. fel. *Túrkeve*: Losonczy Endre esk. fel. *Karczag*: Kovács Lajos esk. fel. *Kisújszállás*: Soltész Elemér 4é. th. *Szoboszló*: Kuthy Zsolt 3é. th. *H.-Böszörmény*: Molnár Vincze 1é. th. *Nánás*: Koppányi Miklós 1é. jh. (specz.). *Nagy-Szalonta*: Horváth Imre 5é. th. *Sarkad*: Szentkirályi Károly 3é. th. *Gyula*: Bagaméry Károly 2é. th. *Gyoma*: Bede László 3é. th. *Szeghalom*: Fekete Sándor 4é. th. *Kőrös-Tarcsa*: Soós Károly 4é. th. *Kőrös-Ladány*: Gönczy Kálmán 1é. th. *Török-Szent-Miklós*: Tóth János 4é. th. (specz.) *Kunhegyes*: Kálmán Gyula 2é. jh. (specz.) *N.-K.-Madaras*: Nagy Sándor 2é. jh. (specz.) *Füred* (Tisza): Berényi Béla 8. o. (specz.). *Derecske*: Sz. Nagy Sándor 3é. th. *B.-Szent-Mihály*: Óri Tamás 3é. th. *Margitta*: Hajdu Miklós 1é. th. *Ér-Mihályfalva*: Pályi Béla 4é. jh. *Nagy-Szóllós*: Thoroczkay Gyula 3é. jh. (specz.). *Hadház*: Szeőke Imre 4é. jh. *Nádudvar*: Tömöry Lajos 1é. jh. *Mikepércs*: Árvay Géza 2é. jh. *Földes*: Tatár Gyula 4é. th. (specz.). *Ócsöd*: Szabó Antal 2é. jh. *F.-Gyarmat*: Biszterszky István 4é. jh. *N.-Bajom*: Cseh Zoltán 2é. th. *Udvari*: Biró János 1é. th. stb. A fentebbi adatokból is láthatólag, az ősi intézmény még nagyrészen érintetlenül fennáll, s a kegyes hívők ma is szívesen fogadják az Alma Mater reményteljes küldötteit. A legátust nem kérő egyházaknak nagy száma (29) azonban mégis némi közönyösségnek, vagy épen a prot. buzgóság hanyatlásának lehet a jele; a gyakori specifikálások pedig, a melyek a protekció hatásával hozzák ismeretségbe még az iskola falai között az ifjúságot, az intézmény rovására esnek s a méltatlanság érzetét támasztják fel az élelmes világ sokféle mesterfogásaival még ismeretlen ifjú lelkekben. Épen azért kívánatos, hogy minél ritkábban s csakis egészen méltányolható esetekben forduljanak az ilyenek elő.

— **Sass Béla**, a debreczeni kollégium akadémiai igazgatója, emelkedett szellemben, kenetteljes hangon s valóságos bibliai ihlettséggel megírt pátenst adott a legátusok kezébe. Sajnos, hogy 8—10 egyházba jut el; holott kívánatos volna, hogy minden egyház hívei olvassák az effélet. Sajnálatunkra, térszűke miatt e számunkban nem közölhattuk.

— **Őszi segélygyűjtés.** A debreczeni kollégium tápintézete s szegény tanulói részére Debreczen városában ős időktől fogva szokásos őszi segélygyűjtés november 13—14. napjain ment végbe. Készpénzben

befolyt a tápintézet részére 483 frt 30 kr., a szegény tanulók részére 172 frt 56 kr., összesen *655 frt 86kr.*: terményekben összegyűlt kétszeres búza 9 mmázsa 12 klgr. 45 frt 60 kr, vegyes árpa 20 klgr. 60 kr., csős tengeri 18 mmázsa 60 klgr. 46 frt 50 kr., burgonya (sertésnek való 83 klgr. 83 kr., vegyes paszuly 25 klgr. 1 frt 25 kr., összesen 94 frt 78 kr értékben. A gyűjtés összes eredménye pénzértékben 750 frt 64 kr. — Az eredmény időről-időre inkább apadást mutat. A gyűjtést a tanuló ifjúság teljesíti, azon része t. i. az akadémiai ifjaknak, a mely jótéteményt élvez; de teljesíti nem valami jókedvvel, hanem gyakran kényszerítő eszközök alkalmazásával. Kérdés, hogy nem nagyobb-e a kár a kollégium tekintélyében s a pedagógiai érdekekben, mint az a haszon, a melyet ez az elavult intézmény a kollégium és ifjúság részére krumpliban, kukoriczában és néhány forintban szolgált?

— **A radnótfáji ev. ref. egyház Erdély északkeleti szögletében, szász- és oláhlakta vidéken, egyik előőrsét képezi a protestántizmusnak és a magyarságnak. Ez a maroknyi, 330 lelket számláló kis gyülekezet lelkészt, tanítót és tisztességes iskolát tart fenn, minden erejét arra fordítván, hogy vallását és nemzetiségét az ellenes, vagy legalább idegen elemek között híven megőrizze. Nem régen csinos templomot épített ez egyház, ennek felszerelésére pedig nem lévén ereje, gyűjtést rendezett. Megérdemli, hogy minden vagyonosabb egyház és egyháztag, a mely és a ki méltányolni tudja a vallása és nemzete érdekében folytatott nemes önfentartási küzdelmet, tehetségéhez képest segítségére siessen ez életrevaló gyülekezetnek. Melegen ajánljuk azért t. olvasóink figyelmébe az egyház előjáróságának következő felhívását: „Az erdélyi ev. ref. állandó Igazgatótanácsnak 3634—1894. sz. a. decz. 31. kelt engedélye folytán a radnótfáji ev. ref. egyházban ujonnan épült templom felszerelési költségeire ez évben nevezett egyház presbyteriuma gyűjtést eszközölt. A szétküldött felhívások által megtalált egyházközségek és egyesek közül többen szíveskedtek is adakozni. Mivel a nagyobb rész azonban nem reflektált eddigelé a kérelemre: tisztelettel kérjük az adakozni még kész egyházakat és egyes hitsorsosokat, hogy lehető becses adományaitkat jelen év végéig hozzánk juttatni szíveskedjenek, mikor is a már bejött és a bejövendő kegyes adományokról az egyházi előjáróság nyilvános számadását haladék nélkül közzéteszi. Radnótfája (u. p. Szász-Régen), 1895. deczember 1. Gergely Lajos ev. ref. lelkész, Csorvási József gondnok.“**

— **Halálozások.** Őszinte részvétellel értesültünk *Illés Gyula*, székesfehérvári állami főreáliskolai tanárnak élete 37-ik, tanári működésének 16-ik és boldog házasságának 8-ik évében f. hó 2-án, hosszas szenvedés után bekövetkezett haláláról. A korán elhunyt derék férfiú egyike volt az újabb tanári nemzedék legkiválóbb és legrokonszenvesebb tagjainak. Régebben debreczeni főiskoláiban is működött segédtanári minőségben, azután a hódmezővásárhelyi ref. gymnasiumnál, később a székesfehérvári áll. főreáliskolánál volt alkalmazva, a hol mindenki becsülését kiérdemelte. Futó Mihály, a h.-m.-vásárhelyi főgymn. érdemes igazgatója az elhunytban már második vejét gyászolja. Nyujtszon neki és kedves családjának vigasztalást a közrészvét, melyben mi is őszintén osztozunk. — *Várady Bálint*, a lipótvári fegyintézet ev. ref. lelkésze f. hó 9-én, életének 46-ik, házasságának 15-ik évében elhunyt. A sok lelkesedéssel teljes buzgó lelkipásztor debreczeni főiskolánknak is volt növendéke. Áldás kísérelje az elhunytak emlékezetét!

— **Értesítés.** Lapunk mai számához, az eredeti hivatalos alakban külön lenyomat gyanánt csatoljuk a konventi Tájékoztató Utasítást, hogy a t. lelkész urak annál hamarabb hozzájuthassanak.

TARTALOM-JEGYZÉK: A karácsoni örömhír. — Más világok, mint a miénk. Ferenczy Gyula. — Katholikus kongrua, református indolentia. Király Antal. — Tanügy. A magyar közjog tanításáról. Dr. Horvath Odón. — Ref. népiskola és tanító. Sinka Lajos. — A hazai nevelés állapota a XXIV. évi miniszteri jelentés szerint. — Közéletünk: Válasz Szalay József úrnak. Szabó János. — Iróadalom. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez. I. A gati egyház. Sikó Endre. — Nekrológ. — Előfizetési felhívás. — Különfelek. — Pályázatok.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázati hirdetés tanári állomásokra.

A dunántúli ev. ref. egyházkerület államilag segélyezett *pápai ev. ref. főgimnáziumához*, következő rendes tanári állomásokra, pályázat hirdettetik:

1. Egy philologiai tanszékre, a melyre latin-német vagy latin-görög képesítettséggel bíró tanárok pályázhatnak.
2. Egy rajz és rajzoló geometriai tanszékre.
3. Egy tornatanári állásra.

Az 1. 2. alatt említett tanszékekre megválasztott tanár köteles a főgimnázium bármelyik osztályában a szakmájába eső, vagy azzal rokon tantárgyakat az egyházkerület által évenként megállapított tantárgyesoposztás szerint heti 20 óraszámmal eltanítani.

Az 1—2 szám alatt felemlített tanszékekre megválasztott tanár évi fizetése 1200 frt alapfizetés, 200 frt lakbérilletmény, öt ízben öt évi szolgálat után 100 frt ötéves korpotték, a melynél a más intézetben rendes tanári állomáson töltött évek is fele részben beszámíthatnak. Ha a tanári pályán már működött volt, az igazgatótanács tudomása szerint kiválóbb érdemeket szerzett tanárok is pályáznak, illetőleg választatnak meg a hirdetett állomásokra tanárul: azok az 1400 frt, vagy éppen az 1600 frt alapfizetéssel rendszeresített második és első fizetési osztályú állomásokra megválasztásukkal egyidejűleg előléptethetők.

A tornatanár javadalmazása 800 frt.

A tanszék betöltése a dunántúli ev. ref. egyházkerület hatáskörébe tartozik, s pályázók felhívtnak, hogy folyamodványukat, keresztelő levelükkel, végzett tanulmányaikkal, tanári képesítettséget, eddigi szolgálatukat, egészségi állapotukat, védkötelezettségüket igazoló bizonyítványaikkal együtt 1896-ik év márczius 15-ig küldjék be a főtiszt püspöki hivatalhoz Rév-Komáromba.

Megjegyeztetik, hogy csak ev. ref. vallású egyének pályázatait vétetnek figyelembe. A megválasztott tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogosított és kötelezett tagja.

Állomását a megválasztott tanár 1896. szept. 1-én szaktudományához tartozó értekezéssel köteles elfoglalni s a mennyiben eddig rendes tanárként még nem működött tanár választatnak meg, egy év múlva véglegesítetik.

Ha alkalmas pályázók hiányában tanári oklevéllel nem bíró tanárjelölt választatnak meg helyettes tanárul, annak évi fizetése 800 frt lenne, egy év alatt tartozik oklevelét megszerezni s ha a kívánalmaknak megfelel, akkor a rendes tanárok fizetési osztályába besoroztatik.

Darányi Ignác,
főiskolai világi gondnok.

Czike Lajos,
főiskolai egyházi gondnok.

Pályázat

a *nagy-kun-madarasi leánytanítói állásra.*

Javadalom: 174 forint 30 kr. készpénz, 35 köből magtári búza, minek köbleért az egyház jelenleg 6 forint 50 kr, 21 köből magtári árpa, minek köbleért 4 frt 50 kr. megváltási árt fizet, másfél öl tüzifa, 50 frt lakpénz.

Pályázhatnak református vallású okleveles *tanítónők*, s oly férfitanítók, kiknek nejeik a kézimunka tanításában való jártasságukat okmányilag igazolni tudják. Kötelességek: a 4. és 5. lányosztályok vezetése, s a három felső osztályban a kézimunka tanítása.

Megválasztott állomását köteles azonnal elfoglalni, s egy évi próbaidő után állandósíttatik. Felszerelt folyamodványok *deczember 30-ig* alulirothoz küldendők.

Kövendi Dénes,
iskolaszéki elnök.

Pályázat.

A *békési* ev. ref. egyház egyik elemi fiiskolájában (párhuzamos IV. osztály) a tanítói állás lemondás folytán megüresedvén: ez állás 1896 január első napjától számítandó 6 óra 300 frt, azaz háromszáz forint fizetés mellett ideiglenesen töltetik be. További időre az állandósíttatás nincs kizárva.

Pályázati határidő *1895. decz. 26.*

Bekés, 1895. decz. 10.

2—2

Ev. ref. egyház előjárósága.

Pályázat

a *nagyváradai ev. ref. egyház egyik orgonista-kántori állására.*

Javadalma: 1. Készpénzben évi 300 frt. 2. Szabad lakás. 3. Hat öl (48 □ méter) kemény tűzi cserfa. 4. Stóla, az egyházkerület által megszabott díjak szerint, felváltva a másik orgonista-kántorral.

Teendői: Az egyházi törvények és szabályokban megállapított templomi és temetési isteniszteleteken való szolgálattételen kívül, a fiú- és leányiskolák növendékeinek énektanítása az iskolaszék által meghatározott órákon, s az egyházi énekkar betanítása és vezetése.

Ez állomás 1896 május 1-jén lesz elfoglalandó.

A pályázók kérvényeiket, *1896. évi január 15-ig* alulirothoz küldjék be. A később érkezett kérvények figyelembe nem vétetnek. A próbaéneklés- és orgonázás ideje később fog a pályázottak tudomására hozatni.

Nagyvárad-Olaszi, 1895. deczember 3.

Csák Máté,
ev. ref. elnök-lelkész.